

વર્ષ

૬

૪

ક

માં

ક

૭૨

૪

અંક

૧૨

તંત્રી

શ્રી મનલાલ ગોક્ળદાસ શાહ

णमो त्थु णं भगवओ महावीरस्स

सिरि रायनयरमज्जे, संमीलिय सव्वसाहुसंमइयं ।
पत्तं मासियमेयं, भव्वाणं मग्गयं विसयं ॥ १ ॥

श्री जैन सत्य प्रकाश

(मासिक पत्र)

वर्ष ६]

कुमांक ७२

[अंक १२

विक्रम संवत् १९९७ : वीर संवत् २४६७ : धर्मवीसन १९४१
श्रावण वदि ८ : शुक्रवार : आगस्ट १५

वि-प-य-ह-र्श-न

१	योगीश जिन स्तवनभावा	:	साराभाई भण्डाराल नवाप	:	४३१
२	निबन्धनवाह	:	मु. म. श्री. धुरंधरविजयल	:	४३५
३	लक्ष्मीचन्द्रजो सुराणा	:	श्री. हजारोमलजो बांठिया	:	४४०
४	पर्वधिराज	:	मु. म. श्री. यरणविजयल	:	४४२
५	त्रणु प्राचीन जैन गुहाओ	:	श्री नाथावात्र छ. शाह	:	४४४
६	महुडीनी मूर्तिओ जैन छे	:	श्री. हरसुभावात्र धी. सांडणिया	:	४४७
७	संयतिराज	:	मु. म. श्री. न्यायविजयल	:	४५६
८	कुटपाकतीर्थ	:	मु. म. श्री. ज्ञानविजयल	:	४५९
९	दीपोत्सवी अंकनी योजना	:		:	४६५
	समाचार अने स्वीकार	:		:	४६६नी सामे

आगाभी अंक दिवाणीनी आसपासमां दीपोत्सवी अंक
तरीके हणहार सचित्र प्रसिद्ध थरो. माटे आलक न हो तो
आजे न आलक जनरो।

ल वा ज म

वार्षिक-जे इपिया

छुटक अंक-त्रणु आना

मुद्रक : ककलभाई रवळभाई कोठारी, प्रकाशक-जीमनलाव गोक्णदास शाह

पकाशनस्थान : श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय,

जेशिंगसाहनी वाडी, धीकांटा रोड, अमहावाह.

मुद्रण स्थान : सुभाष प्रिन्टरी, सदापोस कोस रोड, अमहावाह

॥ वीराय नीत्यं नमः ॥

श्री जैनसूक्तप्रकाश

[वर्ष ६... .. कर्मांक ७२.... .. अंक १२]

महामहोपाध्याय श्री भैधविजयल्ल विरचित योवीरा जिन स्तवनमाला

संग्राहक तथा संपादक

श्रीयुत साराभाई भण्डुलाल नवाण

(गतांकथी यालु)

७—श्री सुपार्थजिन स्तवन

(सुषु सुगुण सनेही रे साहिष्वा-अे देशी)

- प्रभुवदन विराजे रे कमल ज्यूं, नयनां तिहां विकसित पत्र रे;
वलि श्याम लमुड लभरावलि, अधरछवि पल्लव तत्र रे० (१)
- जिनराज सुपासल्ल जग जयो, भूरो मनमोहन कर मंत्र रे;
वर सिद्धि वधू वध आणुवा, धंणु धरिडं ध्यानतुं तंत्र रे. जिन० (२)
- करे देव दानव मानव पति, सिरि अंजलि नेडी सेव रे;
परिवारे कमलाकर जिसा, नवरंग लरे नितभेव रे. जिन० (३)
- जयकमला केलि करे धणूं, जन कमला कोळ न थाय रे;
देव हुंहुंलिना रव गडगडे, जिन सभवसरणु जिहां थाय रे. जिन० (४)
- धम त्रिभुवन प्रभुता लोगवे, जेसि त्रिगडे सामि सइप रे;
लणुं लवियणु अे लगवंतने, नेगीसर नेग अनूप रे. जिन० (५)
- धुर धर्मयके रवि अलहले, अललले कुमति विकार रे;
सही वरसे गंधोदक तणुं, नव भैध तिहां तिणु वार रे. जिन. (६)

८—श्री अंद्रप्रलजिन स्तवन

- (राग-भारु, लावन वाधाजनी कागलियो करतार लणु यापरि लिणुं रे-अे देशी)
यांढलीया सदेशो कडे भारा स्वामिने रे, वंदन वारंवार;
श्री अंद्रप्रलु अरणु तुं वसे रे, मुज मन ताप निवार. यां० (१)

[४३२]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वषट् ६]

- इर डेसांतर देव तुमे वसो रे, कारज सवि तुम हाथ;
साथ न केळ तेहवो सांपडे ल, नयन भिदावे नाथ. यां० (२)
- तुम्ह शुष् शुष्तां मुळ मनडुं करे रे, नवलो जगे नेह;
सासोसास तुम्ह शुष् सांलरे ल, मनमां निसहेह. यां० (३)
- मुगति मानिनि मोहन मोहियाल, आनंदमय अवतार;
वात न पूछो सेवकनी कहा रे; ज्ये कुष् तुम्ह आचार. यां० (४)
- यतुरने यिता यित्तनी शी कहुं रे, तुम्हे छो जगना जलु;
आप सङ्ग प्रकासो आपसुं रे, महिअल भेध प्रभाषु. यां० (५)

६—श्री सुविधिजिन स्तवन

(नदी यमुनाके तीर उडे होय पंभीया—जे देशी)

- विधिसुं सुविधि जिनेशने वंदन जमहा,
मन मेरा जिननाथशुष् करी गहगहा;
अपराधीनां चांक तुम्हे सवि सांसहा,
धष् वाते धक आंक जगत सिर सदाहा. (१)
- तें समता संतोष ह्या शुष् संग्रहा,
माया ममता होष सवे ते निग्रहा;
ध्यान अनल जल योगथी धंधु परि दहा,
सुकलध्यान जल पायके पंक सवे वहा. (२)
- तधं जावीस परिसह साहस धर सहा,
तुं मुळ मन विश्राम यरणु तुम मधं गहा;
जगमते जिम लाषु पंभी जलु वहवहा,
तिम तुम्ह नीके नूर सडू लवि निग्रहा. (३)
- लाग्य उहैथी आज लला प्रलु ज्ये लहा,
अंग अह्यो जहु रंग अमीरस परवर्या;
उपगारी जिनराज समा जगि कुष् कहा,
तप जप हीषुा ते पिषु लगतें निरवहा. (४)
- मुळ मन कमले नित्य हंसा परि तुं रहा,
जस परिभल तुज सामि सदा जगे महमहा;
तारक पार उतार मे पादव तुज ग्रहा,
करो सरसे रसरदिले के भेध ज्युं उमहा. (५)

૧૦—શ્રી શીતલજિન સ્તવન

(દાલ-રસીયાની, સુગુણ સનેહી હો સાહિય માહરા-એ દેશી)

શીતલ શીતલ ઉપશમ આદરે, દશમ જિણુંદ દયાલ શુભંકર;
ભવભયભંજન રંજન જન તણો, મુનિ મન કમલ મરાલ જ્યંકર.

નંદાનંદન દેવ જિણેસરુ. (૧)

જિમ જિમ કીજે દરિસણુ જિન તણો, તિમ તિમ તેજ પ્રસાર શુભંકર;
ઇકતારીસું જે પ્રભુ ઝોલગે, અધિક ઉતસય અધિકાર જ્યંકર. નંદાં (૨)

જે તુઝ ચરણે શરણે આવીયા, ત્યાંને કીધ પસાય શુભંકર;
આપ સમોવડિ વડિમ દેઇ ઘણી, થાપ્યા ત્રિભુવન રાય જ્યંકર. નંદાં (૩)

તુઝ દરબારેં રે ખઈ સી પડે, કીજે રંકને રાજ શુભંકર;
સાચું સાહિય ખિરુદ વહે સહી, નાથ ગરીબનિવાજ જ્યંકર. નંદાં (૪)

અંતર દુસમન દૂરે કરી સહુ, આપો અરિહંત સિદ્ધિ શુભંકર;
મેઘ મહોદધિ મોટા રાજવી, તૂઠા હુઈ નવિ નિધિ જ્યંકર. નંદાં (૫)

૧૧—શ્રી શ્રેયાંસજિન સ્તવન

નાયક જી હો શ્રી શ્રેયાંસ જિણુંદ કે, ભગતે હું તુમ યોલિઓ જી;
નાયક જી હો સંસારી સવિ વાત, વિસારી હૂઝો યોલિઓ જી. (૧)

નાયક જી હો દેવ અવર સહુ છાંડિ, માંડિ ધરી તુમ્હ ઉપરે જી;
નાયક જી હો સુજસ સુજ્યો છે અખંડ, અપરાધી પિણુ ઉધરે જી. (૨)

નાયક જી હો મુઝ અવગુણુ છે અનેક, તો પિણુ તે મન મત ધરો જી;
નાયક જી હો વહીઈં રાજ વિવેક, કુગતિ પડંતા ઉધરો જી. (૩)

નાયક જી હો દાખે નહીં જિન દોસ, રાખે યોલિ રહ્યા તણી જી;
નાયક જી હો આએ આપણો મોસ, મહિર કરે મોટા ધણી જી. (૪)

નાયક જી હો સ્યું કહીઈં ખહુ વાત, મેલિ મિલાવો મન તણો જી;
નાયક જી હો મેઘ મહા રસપૂર, ઉપજે આનંદ અતિ ઘણો જી. (૫)

૧૨—શ્રી વાસુપૂજ્યજિન સ્તવન

(હિરિયા મન લાગો-એ દેશી)

વાસુપૂજ્ય જિન વંદીએ, ભાવ ધરી ભગવંત રે જિનપતિ;
જસધારી દીઠે દેવ દયાલને, નયણાં હેજ હસંત રે જિનં (૧)

હરિ હર જેણુ વશે કર્યા, ઇંદ્રાદિક જસ દાસ રે જિનં;
તે મનમથનો મદ હર્યો, તેં પ્રભુ કીધો ઉદાસ રે જિનં (૨)

મયણુ મયણુ પરિ ગાલિઓ, ધ્યાન અનલ બલ દેખ રે જિનં;
કામની કોમલ વયણુસ્યું, ચૂકો નહિં રાઈ રેખ રે જિનં (૩)

[४३४]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ६]

नांशु दंसशु अरशुतशु, ने लंडार जयंत रे जिन०;
 आप तरी पर तारथो तुं, अविचल जलवंत रे. जिन० (४)
 मन भैरे तुम पांभले, रसीओ रहे दिन रात रे जिन०;
 सरस भेधने वरसवे, नाथे भोर विज्यात रे. जिन० (५)

१३—श्री विमलजिन स्तवन

(छंडर आंथा आंथली रे, छंडर हाडिम द्राप-अे देखी)

विमल जिणुसर वांहवा रे नगरे राग विशेष
 ते नरने नरपति नभे रे वैर विरोध उवेण (१)
 जगतगुरु कर अमने उपगार.

तुम्हे करुणा रस लुंगार, तुम्हे सिद्धिवधू शृंगार. ज०
 नाम अनेक जिनंदनां रे, पणु परिणामे अेक;
 धाराधर जल अेकसां रे, वूठं ठामि विवेक. ज० (२)

नाम थापना द्रव्यसुं रे, तुं तारे जहु लोक;
 भावधं लगति सहु करे रे, जणु लोकालोक. ज० (३)

कामधेतु अितामणु रे, नाथ न आवे जेड;
 छिंदर सर कडे किम करे रे, भीर समुद्री डोड. ज० (४)

मोठाना पग सेवतां रे, लघु पिणु मोठां नाम;
 भेध समुद्र रस भेदसुं रे, पाभिं धंद्रतुं ठाम. ज० (५)

१४—श्री अनंतजिन स्तवन

(तरवार्यां तोरणु थयां वलि हांथ रे-अे देखी)

वरहाथ रे ज्ञान अनंत, अनंततुं वरहाथ रे.
 हरसशु अरशु अनंतकिं; अतिशय हीसे रे जिननाथना. व०
 सरस कुसुम वरसे धणु व०, समवसरणु भडंत के. अ० (१)

नव पहलव देवे रथो व०, तरुअर नाम अशोक के अ०;
 हेठं प्रहक्षिणु देवने व०, वाणु सुणु सवि लोक के. अ० (२)

आणी जेयणुगामिनी व०, सुर नर ने तिरिअंथ के अ०;
 ध्वनि मधुरी पडिभूअवे व०, कहि संसार प्रपंथ कि. अ० (३)

अिहुं हिसि वर आभर ढले व०, सुरपति सारे सेव के अ०;
 मणुमय कनक सिंधासणुं व०, हीपे जेठा देव कि. अ० (४)

पूठं लामंडल जलडले व०, गाने हुंहुलि गान के अ०;
 छत्र त्रय सिर उपरे व०, भेधाडंभर साज के. अ० (५)

(आधु)

નિહ્નવવાદ

લેખક:— મુનિરાજ શ્રી ધુરંધરવિજયજી

(ક્રમાંક ૬૮-૬૯ થી ચાલુ)

ત્રીજા નિહ્નવ: આર્યઆષાઢાચાર્ય(થી) અવ્યક્તવાદીઓ

કથાવસ્તુ-

સોહા સો વાસસયા તદ્દા સિદ્ધિ ગયસ્સ વીરસ્સ ।

તો અવ્વત્તયદિટ્ઠી સેયવિઆપ સમુપ્પણ્ણા ॥

સેયવિપોલાસાદે જોગે તદ્દિવસદિયયસુલે ય ।

સોદ્દમ્મનલ્લિણિગુમ્મે રાયગિદ્દે મુરિયબલ્લમ્હે ॥ નિર્યુક્તિ:

૧. શ્રી વીરજિન મુક્તિ ગયા:આદ ૨૧૪ વર્ષે અવ્યક્ત દષ્ટિઓ શ્વેતાશ્મિકા નગરીમાં ઉત્પન્ન થયા. ૨. શ્વેતાશ્મિકા નગરીમાં પોલાષાઢ નામના ચૈત્યમાં ચાલુ જોગે અને તે દિવસના શ્લે સૌધર્મ દેવલોકે નલિનીચુદ્ધમ વિમાનમાં (ઉત્પન્ન થયા) ૩. રાજગૃહમાં મૌર્ય-ખલબદ્રે (પ્રતિબોધ પમાડયા).
—નિર્યુક્તિ

(૧) કથા વિભાગ

આજકાલ શ્વેતાશ્મિકા નગરીમાં ધર્મનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તી રહ્યું છે. ધર્મના સ્તરભ સ્વરૂપ આચાર્ય મહારાજ ઢાલમાં ત્યાં બિરાજે છે, ઉપદેશથી જનતાને ધર્મરસિક બનાવે છે, તે કહેવાય છે કે:

‘આજથી ૨૧૪ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે પ્રભુ મહાવીર સ્વામીજી વસુધાતલ પાવન કરતા કરતા અહીં આવી સમવસરતા હતા ત્યારે જેમ જનતા ધર્મમય થઈ જતી હતી તેમ અત્યારે પણ, પ્રભુજીનો યોગ નથી છતાં એમ નથી જણાતું કે ‘પ્રભુજીનો વિયોગ છે.’ આચાર્યશ્રીના ઉપદેશ, સમજાવવાની શૈલી, શકા સમાધાન કરવાની પદ્ધતિ તેમજ સ્નેહમય મૃદુ રીતભાતથી તે નગરીની સર્વ પ્રજા તેઓને પૂજ્ય-ભાવથી જોવે છે. આચાર્યશ્રી સંપૂર્ણ દિવસ કાર્યમાં જ ગૂંથાયેલા રહે છે. લોકોને ઉપદેશ આપી ધર્મમાં જોડવા ઉપરાંત કેટલા-એક મુનિઓએ, ક્રિયારૂચિ અને ભક્તિવાળા શ્રાવકોનો યોગ મળ્યો હોવાથી અને ગીતાર્થ આચાર્ય મહારાજ સાથે રહેવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો હોવાથી, મોટા મોટા આગાઠ યોગ શરૂ કર્યા છે. તેથી તેમને ક્રિયા કરાવવી વગેરેથી આચાર્ય મહારાજશ્રીનો કાળ આ રીતે

૧. ષોળ એટલે સૂત્ર ભણવા મારે કરવામાં આવતો ક્રિયાવિધિ. તે યોગ બે પ્રકારનો છે; એક કાલિક ને બીજા ઉત્કાલિક. કાલિક એટલે કાળચંદ્રણ વાળા, અને ઉત્કાલિક એટલે કાળચંદ્રણ રહિત. તેમાં કાલિક યોગના બે પ્રકાર છે. આગાઠ અને અનાગાઠ. આગાઠ એટલે ગમે તેવા કારણે યોગમાંથી છૂટા ન થવાય ને પૂર્ણ કરવા જ પડે. ને અનાગાઠ એટલે વિશિષ્ટ કારણે જોગમાંથી છૂટા થયા બાદ કારણ નિવૃત્ત થયે ફરીથી આગળ પૂર્ણ કરાય.

[૪૩૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

પસાર થતો હતો: રાત્રિના બીજા પ્રહરે 'વેરતિય કાળ'ની ક્રિયા કરાવવી, ચોથા પ્રહરે 'પ્રાભાતિક કાળ'ની ક્રિયા કરાવવી અને આવશ્યક કરવો. સૂર્યોદય બાદ ઘડીભર દિવસ ચડે એટલે સભ્યો આ પાટલી ઉદ્દેશ-સમુદ્દેશ-અનુજ્ઞા આદિનાં અનુષ્ઠાનો કરાવવાં. ત્યારબાદ વ્યાખ્યાન ઉપદેશ આપી જનતાને પ્રતિબોધિત કરવી. પછી યોગોદ્દાહી મુનિઓના આહાર-પાણીની દેખરેખ રાખવો, મધ્યાહ્ન બાદ વાચના આપવી, આવશ્યક ક્રિયાઓમાં અપ્રમત રહેવું, શેષ મુનિઓને શિક્ષણ આપવું, સંઘમાં ધ્યાન આપવું અને સાથે સાથે સૂરિપદનાં વિશિષ્ટ અનુષ્ઠાનો પણ આરાધવાં. સાચે જ મોટાની મોટાઈ અપ્રમતભાવે ઉચ્ચમરીક રહેવામાં જ સમાયેલી છે.

માનવ શરીર અમુક પરિશ્રમ બાદ વિશ્રામ માગે છે, પરંતુ સભ્યોનો એવો સ્વભાવ હોય છે કે તેઓ કાષ્ટપણ કાર્ય પોતે પાર પામી શકે તેમ ન હોય તો તેની સરખાત જ કરતા નથી અને કદાચ શરૂ કરે તો તેને પ્રાણાન્તે પણ અધવચમાં અપૂર્ણ મૂકતા નથી. તેથી આચાર્યશ્રી પણ રાત્રિ દિવસ તેઓએ હાથમાં લીધેલ કાર્યોમાં સતત પ્રયત્નશીલ રહે છે.

એક દિવસ એકાએક આયુઃકર્મની પૂર્ણાહુતિ થવાથી જીવનદોરનો છેડો આવવાથી રાત્રિના સમયે વેદનીય કર્મના ઉદયથી હૃદયમાં શલ થયું ને ક્ષણભંગુર દેહનો ત્યાગ કરી આત્મા મહારાજ સૌધર્મ દેવલોકના નલિનીગુહમ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા.

યોગોદ્દાહી મુનિઓ તેમજ અન્ય મુનિઓ દિવસના પરિશ્રમથી સંયમ માર્ગમાં ઉપકારી દેહને વિશ્રામ આપવા યોગનિદ્રા સુખને અનુભવે છે. રાત્રિના બનાવની કોઈ મુનિને કષ્ટના પણ નથી. દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થવાની સાથે આચાર્યશ્રીનો આત્મા વિચાર કરે છે કે હું અહીં કંઈ ગતિમાંથી, કંઈ સ્થિતિમાંથી, ક્યા સુકૃતના સેવનથી ઉત્પન્ન થયો છું? ઉપયોગ મૂકવાથી જળાય છે કે અહા! હું જે સ્થાનથી અહીં આવ્યો છું: ત્યાં કેવી પરિસ્થિતિ છે. મારા અભાવે ત્યાં કેટલી બધી અડચણો થવા સંભવ છે. સાધુઓને આગાહ યોગ આલે છે તે હજી પૂર્ણ થયા નથી. શાસ્ત્રની એવી આજ્ઞા છે કે તે પૂર્ણ કરવા જ જોઈએ. મારા સિવાય ત્યાં અન્ય કોઈ યોગવહન કરાવી શકે ને વાચના આપી શકે તેવા આચાર્ય નથી. જે સાધુઓના જોગ અપૂર્ણ રહેશે તો તેઓ ધણા જ કલેશને અનુભવશે, તેઓના આત્માને દુઃખ થશે ને શાસ્ત્રાજ્ઞા ન પળાયાથી ધણો જ અનૈથ થશે.

૧ નલિનીગુહમ વિમાન એક સૌધર્મ દેવલોકમાં ને બીજી આઠમા સહસ્ત્રાર નામના દેવલોકમાં પણ છે. વધારે પ્રસિદ્ધિમાં સૌધર્મ દેવલોકનું છે.

અવંતી સુકુમાલની કથાથી એમ જળાય છે કે તે વિમાન ધણું જ મનોહર, રમ્ય અને સુખ સરપતિથી ભરપૂર છે, કારણકે તેનું સ્વરૂપ સાંભળીને તે મેળવવા માટે તે કુમારે ૩૨ સ્વરૂપવાતી કામિનીઓ, અટળક સરપતિ આદિ ભોગવિલાસ છોડી દીધા ને કષ્ટપૂર્ણ સંયમમાર્ગનું સેવન કર્યું ને મેળવ્યું. તે વિમાનનું ખાસ વર્ણન કે સ્વરૂપ કોઈ સ્થળે જોવામાં આવતું નથી, પણ એવું જળાય છે કે ઓસવાલ જ્ઞાતીય શ્રાવક ધરણે સ્વપ્નમાં નલિનીગુહમ વિમાન જોયું ને તે પ્રમાણે વિમાનના આકારવાળું રાણકપુરણમાં ૧૪૪૪ સ્તંભની ભૂલભૂલામણી ને નકરીદાર ચોવીશ રંગ મંડપથી મુશોભિત બે માળવાળું ચતુર્ભુજ ત્રૈલોક્યદીપક નામે મંદિર-શ્રી આદિનાથ પ્રજ્ઞાનું દેરાસર બંધાયું જે હાલ પણ વિદ્યમાન છે,

અંક ૧૨]

નિહૂનવવાદ

[૪૩૭]

છતાં હજી કાંઈ અગડી ગયું નથી. હજી કાંઈ મુનિઓ ત્યાં મારા કાળધર્મની વાત જાણતા નથી. હું હમણાં તરત જ મારા પૂર્વના તે શરીરમાં પ્રવેશ કરું તે મુનિઓને યોગ વગેરે પૂર્ણ કરાવું તો આ ભાવી સંકટ સર્વ દૂર થઈ જાય.

આર્ય આષાઠાચાર્યે 'વેરતિય કાલગ્રહણ' કરવાનો સમય થયો એટલે મુનિઓને ઉપયોગ આપી ક્રિયા શરૂ કરાવી. યોગમાં વિધિવિધાનનો ઉપયોગ ધણ જ રાખવાનો હોય છે. તેમાં ક્રિયાઓમાં આવતાં સૂત્રો જે ફરીથી બોલાય તો તે ક્રિયા વ્યર્થ જાય છે. જ્યાં ક્રિયા ચાલતી હોય ત્યાંથી સો હાથ આજીવ્યાજીવ જન્મ મરણ થાય યા માંસ, રક્ત, હાડ, ચામ વગેરે નીકળે તો પણ ક્રિયા નિષ્ફળ થાય છે. ક્રિયા ચાલતી હોય તે સમયે રૂદનના, ગર્દભ આદિ અશુભ પ્રાણીઓના, ઘંટો આદિ યંત્રોના અવાજ સંભળાય તો પણ તે ક્રિયા નકામી જાય છે. આ રીતે અનેક પ્રકારનાં વિધનો ન હોય ત્યારે જ ક્રિયા શુદ્ધ થાય છે. વિધનો આવવાનો પ્રાય: સંભવ હોય છે, તો પણ દેવ આષાઠાચાર્યના પ્રભાવથી તે સર્વ ઉપદ્રવો દૂર થઈ જઈ એક પછી એક કાળગ્રહણો આવે છે તે ક્રિયાઓ એકદમ અલભ્ય છે. અંતરાય ન થવાનું કારણ મુનિઓને જાણતું નથી, પરંતુ યોગ જલદી થતા હોવાથી એક જાતનો આહ્લાદ-ઉલ્લાસ સર્વમાં વ્યાપી રહ્યો છે.

સર્વ મુનિઓને યોગ નિક્ષેપ થઈ ગયો છે, (યોગ પૂર્ણ થયે તેમાંથી બહાર થવા માટે કરાવવામાં આવતી ક્રિયાને નિક્ષેપ કહે છે.) સાધુઓ હવે યોગથી છૂટા થઈ ગયા છે. એટલે આર્ય આષાઠાચાર્ય સર્વ મુનિઓને બોલાવી બેસારીને કહેવા લાગ્યા; અભિવંદનીય મુનિઓ ! મને ક્ષમા કરજો, મારા પાપને મિથ્યા ધર્યું છું. છટ્ટે ને સાતમે ગુણસ્થાનકે વર્તતા આપ સર્વને વંદન કે ક્રિયા કરાવવાનો મને કાંઈપણ અધિકાર ન હતો. હું એથે ગુણસ્થાનકે વર્તનાર છું. આપ સર્વ જાણતા નથી, પણ આજથી અમુક દિવસે મારા જીવનની સૂણી-હુતિ થઈ અને હું સૌધર્મ નલિનીગુદમ વિમાને દેવતા થયો. ઉપયોગ મૂકતાં જાણ્યું કે સાધુઓ જોગમાં છે, આગાહયોગ પૂર્ણ કરાવવા જ જોઈએ. મારા કાળધર્મની કોઈને ખબર ન હતી એટલે મેં મારા પૂર્વ શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો ને તમારા યોગાદિ પૂર્ણ કરાવ્યા. હવે હું આ દેહને છોડી મારા સ્થાને જઈ છું. તમે સર્વને ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમાવું છું ને મારા પાપને પશ્ચાત્તાપ કરતો તમે સર્વથી 'મિચ્છામિદુક્કડ' ધર્યો તો જવાની અતુલા માગું છું, એમ કહીને એ દેવ એકાએક અદશ્ય થઈ ગયા.

કેટલાએક મુનિઓએ, રત્નાધિક-પર્યાયવૃદ્ધ મુનિઓને વંદન કરવાનો વ્યવહાર છોડી દીધો છે ને તેઓ કહે છે કે 'અમને શી ખબર પડે કે આ મુનિઓ છે. આજ સુધી તો ગુણસ્થાનકે વર્તતા અવિરત આચાર્યને વંદન કરી મિથ્યા આચરણ કર્યું, મુષાવાદની પુષ્ટિ કરી ને સંયમને દૂષિત કર્યું', પણ હવે શા માટે તેમ કરવું જોઈએ? આચાર્ય બધો વ્યવહાર કરતા હતા પણ અમને ખબર ન પડી કે તે મુનિ નથી, દેવ છે. તો હજી પણ શી ખબર પડે કે અમુક દેવ નથી અને મુનિ છે, માટે સૌથી સાફ છે કે જ્યાં સુધી પાકા નિશ્ચય ન થાય ત્યાં સુધી કોઈને પણ વંદન જ ન કરવું, જેથી લાભ ન થાય તો કાંઈ નહિ પણ દોષમાં તો ન પડાય. દોષના લાગી થવા કરતાં લાભ એછો થાય તે વધારે ઉત્તમ છે. અશિક્ષિત મુનિઓનું આવું ગેરવ્યાજખી આચરણ જોઈ સ્થવિર મુનિઓને દુઃખ થાય છે ને તેથી સ્થવિરો

[૪૩૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

ધણી યુક્તપ્રયુક્ત પૂર્વક તેઓને સમજાવે છે, પરંતુ તેઓ પોતાનો કદાચહ છોડતા નથી. ત્યારે વૃદ્ધ મુનિઓ વિચારે છે કે હવે આ મુનિઓ સાથે સંબંધ રાખવો ઉચિત નથી. એક સડેલ પાન ગમે તેવું રૂડું દેખાતું હોય તો પણ દૂર કરવું જોઈએ, નહિ તો તે બીજા અનેકમાં સડો ધાલે છે. આચારબ્રહ્મ કરતાં વિચારબ્રહ્મ આત્મા વધારે ભયંકર છે. એમ વિચારી વૃદ્ધ મુનિઓ તેઓની સાથેનો વ્યવહાર બંધ કરે છે ને તેઓને સમુદાયની બહાર કરે છે.

આ પ્રસંગે શ્રી રાજગૃહ નગરમાં બ્રહ્મભદ્ર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તે રાજા મૌર્ય-વંશી છે. જેમ પુષ્કરાવર્તનો મેઘ વરસ્યા પછી હમરો વર્ષ સુધી જમીનમાં રસકસ કાયમ રહે છે તે નવાં નવાં ધાન્યો ઉત્પન્ન થતાં રહે છે તેમ રાજગૃહમાં પણ પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ જે ઉપદેશ વરસાવ્યો હતો તેની અસર હતી નહીં થઈ નથી. તેથી જનતામાં ધાર્મિક જાગૃતિ હતી જેવી ને તેવી જ છે. રાજા બ્રહ્મભદ્ર પણ આર્હત ધર્મમાં રત છે, અચલ શ્રદ્ધાળુ છે. જ્યારે તે કર્ણોપકર્ણુ આ અપકૃત મુનિઓનું વૃતાન્ત સાંભળે છે ત્યારે તેને ખેદ થાય છે. ધાર્મિક આત્માને ધર્મની જરી પણ ઓછાશ આધાત પહોંચાડે છે. બળા-હારથી ને સત્તાથી મુનિઓને સમજાવ્યા સિવાય કેવળ આજ્ઞાથી જ તેઓને ઠેકાણે લાવવા તે સમર્થ છે, તો પણ એ માર્ગ અવિનયનું શિક્ષણ આપતો હોવાથી તે ગ્રહણ કરતો નથી અને કોઈક સરળ અને સાદા માર્ગનો વિચાર કરે છે.

કેટલાએક સમય બાદ સંઘાડાથી છૂટા પડેલા મુનિઓ રાજગૃહ નગરમાં આવે છે. રાજાને ખબર પડે છે કે તે મુનિઓ આ નગરમાં આવ્યા છે, એટલે તરત જ તે પોતાના સિપાઇઓને મોકલી મુનિઓને પોતાની પાસે બોલાવી મંગાવે છે. અને સિપાઇઓને હુકમ કરે છે કે, 'જાવ આ મુંડકાઓને હાથીને પગે કચરી મારો. આ લોકો કોઈ દુષ્ટ જણાય છે.' સિપાઇઓ રાજઆજ્ઞા પ્રમાણે હસ્તિ સૈન્ય લાવે છે. એટલે મુનિઓ અને રાજા વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાર્તાલાપ થાય છે:

મુનિઓ-રાજા! અમે સાંભળ્યું છે કે રાજગૃહનો રાજા મૌર્ય બ્રહ્મભદ્ર જૈન છે ને અરિહન્ટનો ઉપાસક છે, સાધુઓ પ્રત્યે પૂજ્યભાવ રાખે છે, તો પછી તું શા કારણે અમારા પ્રત્યે આવું ગેરવર્તન રાખે છે? અમે નથી કર્યો તારો કંઈ અપરાધ કે તારું કે તારા રાજ્યનું કંઈ બગાડ્યું નથી, કે નથી લોપ્યું તારું કોઈ ફરમાન, તો શા માટે અમને આવી પ્રાણાન્ત શિક્ષા કરે છે?

રાજા-લુચ્યાઓ! હું સમજું છું. કોણે કહ્યું કે હું શ્રાવક છું? તમે શાથી જાણ્યું કે હું જૈન છું? તમારી અવ્યક્ત દષ્ટિએ તો હું ગમે તે છું. સમજો કે હું જૈન નથી ને શ્રાવક નથી. અને મને પણ તે રીતે શી ખબર પડે કે તમે મુનિઓ છો. હું તો એમ સમજ્યા છું કે તમે કોઈ લુટારાઓ કે ધાડપાડુઓ છો અને મને ફસાવવા માટે આ મુનિનો વેષ લઈ કોઈ શત્રુ રાજા તરફથી ગુપ્તચર તરીકે આવ્યા છો. માટે મેં તમને જે શિક્ષા કરી છે તે યોગ્ય જ છે.

મુનિઓ-રાજા! નથી અમે લુચ્યા કે નથી ધાડપાડુઓ. નથી ગુપ્તચર કે નથી

અંક ૧૨]

નિહ્નવવાદ

[૪૩૯]

નકતંચર, ચોર કે લુટાફ. અમે તો વિશુદ્ધ સંયમ પાળનારા આચારવિચારથી પવિત્ર મુનિઓ છીએ. કેટલાએક સમયથી અમારા ગચ્છનાયક મુનિઓ સાથે મતભેદ પડવાથી જીદા વિચારીએ છીએ, માટે તું અમારા પ્રત્યે આવી શંકા કે વહેમ ન રાખ અને અમને મુક્ત કર !

રાજા-મુનિઓ ! તમે કહો છો કે અમે સાધુઓ જ છીએ ને અન્ય કોઈ નથી, તો પણ વિશ્વાસ શું આવે કે તમે મુનિઓ જ છો ? કારણ કે તમને પોતાને જ તમારામાં વિશ્વાસ નથી તો પછી મને તો ક્યાંથી જ હોય ?

મુનિઓ-રાજા ! અમે મુનિઓ જ છીએ, અમને અમારામાં વિશ્વાસ છે. વળી અમે કદી પણ અસત્ય બોલતા નથી, માટે અમારું કથન સત્ય માની અમને શિક્ષા ન કર !

રાજા-મુનિઓ ! જો તમને તમારામાં વિશ્વાસ છે ને તમે માનો છો કે મુનિઓ કદી જૂઠ્ઠા ભાષણ કરતા નથી, તો શું ? તમે પ્રભુ મહાવીરના શાસનમાં માનતા નથી ! જો વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાને માનતા હો તો શા માટે તમારા જ્યેષ્ઠ ને ચારિત્ર પર્યાર્યે વૃદ્ધ મુનિઓને વન્દનાદિ કરતા નથી ? શું તેઓ જૂઠ્ઠા કહે છે કે અમે દેવ નથી, મુનિઓ જ છીએ.

મુનિઓ-રાજા ! સત્ય છે. આજ સુધી અમે ભ્રમમાં હતા. તારા કથનથી અમારા ભ્રમ દૂર થયો છે ને હવે અમને સમજાય છે કે અમારું આ વર્તન અયોગ્ય છે. હવેથી અમે પરસ્પર પર્યાય પ્રમાણે વન્દનાદિ કરીશું, કારણ કે જે પ્રમાણે અમે કહીએ છીએ કે અમે મુનિ છીએ ને તે ખીન્નએ સત્ય માનવું જોઈએ તો ખીન્ન મુનિ જે કહે છે કે અમે મુનિ છીએ તો તે અમારે પણ સત્ય માનવું જ જોઈએ. અમે ખીન્ન પર વિશ્વાસ ન રાખીએ તો અમારા પર ખીન્ન કેમ વિશ્વાસ રાખે ? અને જો એમ વિશ્વાસ લોપાય તો વ્યવહારમાર્ગ જ નાશ પામે. માટે હે રાજા ! આજ સુધીના આ અશુદ્ધ આચરણની અમે આલોચના કરીશું અને આજથી વૃદ્ધ મુનિઓ સાથે રહી સમુદાયના આચારમાં સ્થિર થઈશું.

રાજા-પૂજ્ય ગુરુવર્યો ! મારા અવિનીત આચારણ માટે મને ક્ષમા કરજો. મેં તમારા પ્રત્યે આ વર્તન જે કયું છે તે ફક્ત તમોને સમજવવા માટે. મને તમારા પ્રત્યે કોઈ જાતનો ક્રોધ યા દ્વેષ નથી, છતાં આ સમ્બન્ધમાં મારાથી તમારા પ્રત્યે જે કંઈ ઓછુવતું બોલાયું હોય, બહુમાન ન સચવાયું હોય તેની મારી યાચું છું, ને આપ સર્વેને સંયમના શુદ્ધ માર્ગમાં વિહરવાને વિનતિ કરુ છું.

આ રીતે મુનિઓ ગચ્છમાં આવીને પ્રાયશ્ચિત્ત કરી ફરીથી પૂર્વની જેમ રહે છે અને સંયમની સારી રીતે પાલના કરે છે. છેવટે વિશુદ્ધ રીતે મુનિધર્મની આરાધના કરી શુભ-ગતિના ગામી બને છે.

મુનિઓના સમજ જવાથી 'અન્યક્તવાદ' ફેલાયો નહિ અને થોડો સમય ગળાહળી છેવટે શાન્ત થઈ ગયો.

[ચાલુ]

दीवान राव शाह लक्ष्मीचन्दजी सुराणा

लेखक : श्रीयुत हजारीमलजी बांठिया

शाह लक्ष्मीचंदजी, शाह ताराचंदजी के ज्येष्ठ पुत्र थे। आपका राव अमरचंदजी की तरह सैनिक क्षेत्र विशाल है, जो सर्वथा प्रशंसनीय है।

वि० सं० १८७३ [ई० सं० १८१६] में शाहजी हुकुचंदजी के साथ आप भी रतनगढ़ सर करने के लिए भेजे गये थे। इस खिदमात में महाराजा सूरतसिंहजी ने लक्ष्मीचंदजी को रावका खिताब प्रदान किया।

वि० सं० १८८१ [ई० सं० १८२४] में देवा के ठाकुर सूरजमल बीकाने अंग्रेजी इलाकेमें गांव थाणा आदि लूटे और उत्पात किया। अंग्रेजी सेनाने उस पर चढ़ाई की तो वह भाग कर बीदावतों के गांव सेला की गढ़ी में चला गया। इस पर बीकानेर से रावजी लक्ष्मीचंदजी सुराणा की अध्यक्षता में उस पर सेना भेजी गई। आपके साथ मेहता सालमसिंहजी भी थे। १० दिन तो वह रावजी का सामना करता गया, अंत में वह गढ़ छोड़कर गांव लावडिया की गढ़ी में चला गया। इस प्रकार वह आठ गढ़ीयों में भागता रहा पर रावजीने ससैन्य उसका पीछा छोड़ा नहीं और सूरजमलका निवास-स्थान नष्ट कर दिये।

वि. सं. १८८७ [इ. सं. १८३०] में महाजन के ठाकुर वैरिशालने भावलपुर से निकल कर-जैसलमेर जाकर वहाँ के रावल से मिलकर एवं सहायता लेकर ज्येष्ठ मास में पूगल से लड़ाई करनेकी तैयारी की। इधर महाराजा रत्नसिंहजीने अपने दीवान राव लक्ष्मीचंदजी सुराणा को महाजन भेजा।

वि० सं० १८८७ [ई० सं० १८३०] के लगभग फाल्गुन मास में चुरु के सरदारों का उपद्रव बढ़ने पर महाराजा रत्नसिंहजी ने उस उपद्रव को शांत करके सुप्रबन्ध करने के लिये लक्ष्मीचंदजी सुराणा को चुरु भेजा। आपके साथ खवास गुलाबसिंह भी था। उन्हीं दिनों में दिल्ली से एक खरीता आया, उसमें यह लिखा था कि कर्नल लॉकेट शेखावटी के लुटेरे सरदारों का प्रबन्ध करने जा रहे हैं। इस खरीते को पाकर महाराजा रत्नसिंहजीने रावजी लक्ष्मीचंदजी को उसकी सेवामें भेजा।

बागी बख्तावरसिंह अभी तक बीकानेर के इलाके में लूटमार किया करता था। उसे पकड़ने के लिए एक खरीता कर्नल सदरलैंडके पास से वि० सं०

२५३ १२]

लक्ष्मीचन्द सुराणा

[४४१]

१८९३ फाल्गुन सुदि ४ [ई० स० १८४३ ता. ५ मार्च] का बीकानेर आया। महाराजा रत्नसिंहजीने उस बागी लुटेरे बख्तावरसिंह को गिरफ्तार करने के लिए रावजी लक्ष्मीचंदजी को भेजा, आपने जोधपुर जाकर कुछ लुटेरों को गिरफ्तार किया।

चंद दिनों बाद एक खरीता जिसमें हरिसिंह बीदावत आदि जो अल्वर के इलाके में उत्पात मचा रहे थे उन्हें गिरफ्तार करने के लिए फिर आया। इस कार्य के लिए महाराजा साहबने लक्ष्मीचंदजी को नियुक्त किया पर रावजी कई मास होने पर भी उस लुटेरे को गिरफ्तार करने में असमर्थ रहे।

वि० संवत् १९०१ से १९०५ तक शाह हुकुमचंदजी तथा लक्ष्मीचंदजी दीवान रहे।

वि० संवत् १९०६ में शाहजी लक्ष्मीचंदजी तथा माणकचंदजी दीवान रहे। इस खिदमात में आपको महाराजा साहबकी ओरसे एक हाथी व मोतियों के चौकड़े के रूपये प्रदान किये गये। वह बात रक़्को में इस प्रकार है:—

॥ रु० १०००) अखरे रु० हजार शाह लक्ष्मीचंद माणकचंद नै दिवान-गिरी खिजमत इनायत कीना तारां हाथी बगसीयो तेरी कीमतरा दिराया छै तैरा खजानची भोमपाल देजो। आकरा खरा पावै ते ठौड रा जमांखरख कर लेजो। द. अचारज ठाकरसी सं १९०६ फागण सुदी १

श्री हजुर दफतर सही

रजु दफतर

॥ इसी प्रकार सं० १९०६ मिति फागण सुदी १ दिवानगीरी खिजमत इनायत मोतीयां के चौकड़ेरा रु. ५००) साह लिखमिचंद को दिराया।

वि. सं० १९११ [ई० स० १८५४] में चुरवाले इसरीसिंहने चुरपर कब्जा कर लिया जब शाहजी लक्ष्मीचंदजी बीदासर से चुर पहुंचे और उनसे झगडा करके चुर खाली कराई। नारायण दारोगा काम आया। इस खिदमात में शाहजी को श्रीजी साहबने खिल्लत व पैरमें सोने का खानदानी कडा बरसा।

वि० सं० १९१४ [ई० स० १८५७] गदर के वक्त बीकानेर से जो फौज हांसि-हिसार अंग्रेजों को सहायता देने के लिए भेजी गई थी उसमें लक्ष्मीचंदजी सुराणा भी प्रधान थे हांसी में अचानक ज्वर फैल जाने से बहुत से बीकानेरी सैनिक अकाल ही काल के पास हो गये, जिनमें प्रधान मोतमिद लक्ष्मीचंदजी भी थे।

પર્વાધિરાજ

લેખક-મુનિરાજ શ્રી ચરણવિજયજી

જૈન શાસનની સાથે પર્યુષણ પર્વનું અભિન્નપણું હોવાથી જેમ શાસન અનાદિ છે, તે જ પ્રમાણે પ્રવાહરૂપે પર્યુષણ મહાપર્વ પણ અનાદિ છે. તેમજ લૌકિક અને લોકાત્તર તમામ પર્વોમાં શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વનું પર્વાધિરાજપણું છે.

જેમ રાજધિરાજ તુષ્ટમાન થાય તો વિક્રમાદિત્ય, સંપ્રતિ અને કુમારપાલાદિકની જેઠે જગત આખાને અનુણુ, અદરિદ્ર અને અપાપ બનાવે છે, તેમ શ્રી પર્યુષણ પર્વ સમસ્ત જગતને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, દાન, શીલ, તપ અને ભાવનાની દહાણી આપી અહ્ય સંસારી બનવાનો સુયોગ પ્રાપ્ત કરી આપે છે.

એક આણુ વર્ષના ઉપર દિવસો કે જેમાં છુટાંછવાયાં અનેક નાનાંમોટાં પર્વો આવે છે તે સર્વેની આરાધના ભેગી વિચારવામાં આવે તો પણ તે શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વના એક દિવસની આરાધના જેટલી પણ ન થાય, તો પછી આઠ દિવસની આરાધનાનું તો કહેવું જ શું ?

અનાદિ કાળથી આણું જગત અજ્ઞાનમાં અથડાઈ રહેલ હોવાથી સ્વપરનું કે જીવ જડનું તેને જરા પણ જ્ઞાન નથી અને એ જ કારણે મહામૂલ્યવાન મનુષ્ય જન્મ મળવા છતાં અને પુન્ય-પાપના ફળરૂપ સુખદુઃખ નજરે દેખવા છતાં જીવોને આરાધનાનો માર્ગ દેખાતો નથી, દેખાય તો ગમતો નથી, અને કાષ્ટકને ગમે તો પચતો નથી. આવા, આરાધનામાં તત્પર જનોની ગણના કરવામાં આવે તો માત્ર આંગળીના ટેરવે મૂકીએ એટલા પણ મળવા અશક્ય છે. આવા જગતના જીવોને આરાધના સૂઝતી નથી, છતાં આ મહાપર્વ આવે ત્યારે વડીલ, મિત્ર,ભાઈ, પત્ની કે સંબંધીની પ્રેરણાએ કે પોતાના ભાવથી પણ પર્યુષણ મહાપર્વમાં મોટાભાગના જૈનોને ઓછીવત્તી પણ આરાધના કરવાનો પ્રસંગ જરૂર પ્રાપ્ત થાય છે. વર્ષભરમાં નવકારશી પણ નહિ કરનાર છટ્, અટ્ટમ, અઢાઈ, પાખમણુ આદિ નાની મોટી તપસ્યાઓ કરે છે. વ્યસનીઓ વ્યસન છોડે છે, અબ્રહ્મચારી બ્રહ્મચર્યને પાળે છે, કૃપણો પણ એ ધૈર્ય પુન્યમાર્ગમાં વાપરે છે, એક સામાયિક પણ નહિ કરનાર એસક પોરી, આઠ પ્રહર કે સોળ પ્રહરના પૌષ્ઠ કરે છે, અને બંને વખતનાં પતિકમણુ કરતાં જોવાય છે. અન્ય દિવસે પ્રભુમુખને નહિ ભાળનાર આઠે દિવસ પૂજા-સેવા, આંગી પ્રભાવનાઓ કરે છે, મુનિઓથી દૂર રહેનાર પણ આ પર્વમાં મુનિઓનો નિકટ પરિચય પામી મુનિરાજોમાં રહેલ મુનિમણુ નજરે નિહાળી ધર્મપ્રભાવક થઈ શકે છે. આ સર્વ પ્રભાવ પર્યુષણ મહાપર્વનો જ છે.

શ્રી. પર્યુષણ મહાપર્વને પામ્યા છતાં કેટલાક પર્યુષણને ઓળખતાય નથી, તેમ તેની આધના કરતા નથી. પણ તેમાં આ પર્વાધિરાજનો દોષ ન ગણાય. ખૂબ વરસાદ પડ્યા છતાં જવાશેા જિભો સૂકાય તેમાં વરસાદનો શો દોષ ? ઘૂલસૂર્યને ન જોઈ શકે તેમાં સૂર્યની શી ખામી ? અભવ્ય દુર્ભવ્ય કે બારેકર્મી જીવ શ્રી તીર્થંકર દેવના ઉપકારક-પણાનો લાભ ન મેળવી શકે તેમાં એ પરમ ઉપકારીનો શો દોષ ? જેઓને ધર્મનું આરાધન કરવું છે તેઓ તો ગમે તે રીતે કરે જ છે.

અંક ૧૨]

પર્વાધિરાજ

[૪૪૩]

કોષ્ટક જગ્યાએ સુવિહિત સાધુઓ પહોંચી શકતા નથી, ત્યાંના શ્રદ્ધાળુઓ કોષ્ટ વ્રતધારીઓ દ્વારા પણ શ્રી કલ્પસૂત્રની સન્નિધિએ વગેરે વંચારી શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ ઉજવે છે. આજે એક અને રંગુન જેવા સ્થાનોમાં પણ આસ્તિક ભાઈઓ શ્રી કલ્પમાહાત્મ્ય સાંભળે છે અને આરાધના કરે છે.

જેમ ચોથા આરામાં ઠામ ઠામ દાન, શીલ, તપ, ભાવનામય ધર્મનું સામ્રાજ્ય દેખાતું હતું તેમ શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વમાં જૈન જગતમાં આજે પણ લાખો રૂપીઆ દાનમાં અપાય છે. હજારો માણસો શીળવ્રત પાળે છે. અનેક જીવો નાની મોટી તપશ્રદ્ધાઓ કરે છે. અને લાખ નહિ પણ લાખોની સંખ્યામાં સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ અને પ્રભાવનાઓ આદિ થાય છે. જૈનોના નિકટ સંબંધવાળા જૈનેતરો પણ આ પર્યુષણ મહાપર્વની જૈનો તરફથી થતી આરાધના જેઈ આસ્તિકોની ભૂરિ ભૂરિ પ્રશંસા કરે છે. અને તેથી આસ્તિકો ઠેરઠેર ખોલતા સંભળાય છે કે અત્યારે ચોથો આરો વર્તે છે.

શ્રી પર્યુષણ પર્વમાં શ્રી કલ્પસૂત્રના પ્રારંભમાં પ્રભુ મહાવીરનું જીવન વંચાય છે તેમાં સુપનનું વર્ણન આવે છે. તે ચૌદ મહાસ્વપ્ન અને પારણાદિકના ચડાવા ખોલાય છે. ધણાં ગામેની મળી લાખો રૂપીઆની દેવદ્રવ્યની ઉપજ થાય છે. તે દ્વારા આજે તીર્થંકરોના કીર્તિસ્તંભરૂપ હજારો જિનાલયો પોષાય છે. કલ્પપૂજનમાં આવેલ દ્રવ્ય જ્ઞાન ખાતામાં જાય છે. તેનાથી હજારો વર્ષથી અનેલા અંધરતો સચવાય છે. જૈનોનાં બાળકોને ધર્મનાં પુસ્તકો ફૂલભ હતાં, તે આજે લગભગ પ્રતિધર પામી શકાય છે. આટલો અધો જ્ઞાનદેશાવો તે શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વમાં વંચાતા શ્રી કલ્પસૂત્રને જ આભારી છે. વળી પર્યુષણ મહાપર્વ સાતે ક્ષેત્રોનું પણ પોષક છે. કારણ કે પર્યુષણ મહાપર્વને પામીને લાખો રૂપીઆ સાતે ક્ષેત્રોમાં વપરાઈ રહેલ છે. તેના પ્રતાપે આજે જીવદયા મંડલીઓ, પાંજરાપોળો, અનાથાશ્રમો, બાલાશ્રમો, ગુરુકુલો, શ્રાવિકાશ્રમો આદિ અનેક ધાર્મિક અને સામાજિક ખાતાંઓ પોષાઈ રહેલ છે. આ પણ શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વનો જ પ્રતાપ છે.

‘ સાહમ્મિના સગપણ સમુ’, સગપણ કો નહિ’ એમ જે કહેવાય છે તે શ્રી પર્યુષણ પર્વમાં સાક્ષાત્ થાય છે. જૈનશાસનમાં શ્રમણસંસ્થાને ઉત્તમ પાત્ર કહેલ છે અને બીજા નંબરનું પાત્ર શ્રાવક, શ્રાવિકા જ ગણાય છે. તે શ્રાવક શ્રાવિકાની ઝોળખાણુ, પૂજા, અન્ય દિવસોમાં તેા કોષ્ટક જ લાગ્યશાળી કરતા હશે. પરંતુ પર્યુષણ મહાપર્વમાં તેા સ્વામી ભાઈઓની ભકિત સારા પ્રમાણમાં થાય છે. અને કંઈક ઉદાર મહાનુભાવો દ્વારા સીદ્ધતાને સહાય જરૂર થાય છે. આ સ્વામી ભાઈઓને જોવાનું, જાણવાનું અને પૂજવાનું કે પોષવાનું કામ શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વની મદદથી જ થાય છે. અને સ્વામીવાત્સલ્યો નૌકારસીઓ અને સંધ જમણો આદિ શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વના પ્રભાવે જ ઉજવાય છે.

આ પર્વાધિરાજનું સૌથી મહત્વનું અંગ ક્ષમાપના છે. પરંપર ક્ષમાપના દ્વારા અંતરના મળ ઘોષ નાખીને આપસમાં સ્નેહ અને સંપત્તિ સામ્રાજ્ય સ્થાપનાર આ મહાપર્વ જેવું પર્વ બીજા કોઈ ધર્મમાં અતાવ્યું નથી. ક્ષમાપનાની ઉદાર ભાવનાથી આરાધવામાં આવતું આ મહાપર્વ આત્મકલ્યાણ અને સમસ્ત શ્રી સંધનું કલ્યાણ કરનાર છે.

આ રીતે ધર્મના પ્રાણસમા દાન, શીલ, તપ અને ભાવનાનું પોષણ કરનાર અને આત્માને મોક્ષનો અમરપંથ દર્શાવનાર આ પર્વાધિરાજનું આરાધન કરી સૌ જીવો આત્મકલ્યાણ સાધે એ જ ભાવના !

ત્રણ પ્રાચીન જૈન ગુફાઓ

લેખક—શ્રીયુત નાથાલાલ હગનલાલ શાહ

[૧] ઐવલીની જૈન ગુફા

ઐવલી નામનું ગામ માલપુરના કિનારા ઉપર અને કૃષ્ણા નદીના કાંઠે ઉન્ડાવલી [Undavalli] નામના ગામ નજીક આવેલું છે. ડૉ. અરજેસે જણાવેલ છે કે—અહીં નાની ગુફાઓ વિષેની શોધખોળ કરતાં બે નાની પણ એક ખીમ્મથી કેટલેક દૂર, એક જૈનની અને બીજી બ્રાહ્મણોની ગુફાઓ મળી આવેલ છે.

આ ગુફાઓ ગામથી દક્ષિણ પશ્ચિમમાં ખડકવાળી ટેકરીમાં અને નદીના ખડકવાળા કિનારા ઉપરના જૂના મંદિરોના જ્ઞાપ્તિ ઉત્તર-પૂર્વમાં આવેલ છે.

જૈન ગુફાનો આગળનો ભાગ દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં આવેલ છે, અને આગળની ઝોસરીમાં ચાર થાંભલાઓ છે. એક દીવાલ એક કુટ નવ ધંચ જડી મોટા પથ્થરના ટુકડાઓથી બાંધેલી છે. દાખલ થવા માટેના ઝોરડાની ડાબી બાજુના થાંભલાઓની જોડી વચ્ચેની જગ્યા ચાર ફીટ નવ ધંચ પહોળી અને છ ફીટ અગિયાર ધંચ ઊંચી છે. તેની ઝોસરીનો ભાગ બન્નેશ કુટ લાંબો અને સાત કુટ ત્રણ ધંચ પહોળો અને આઠ ફીટ ત્રણ ધંચ ઊંચો છે. છાપરાના કોતરકામમાં કુલો અને વેલો વગેરે શિલ્પકળાથી કોતરાયેલ છે. આ ગુફાના ઝોરડાની ડાબી બાજુએ બદામીની ગુફાની જેમ સહસ્ર ફણવાળા પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ આવેલ છે. આ જગ્યાનું કોતરકામ સુંદર રીતે કરેલ છે. મૂર્તિની જમણી બાજુએ એક પુરુષ અને સ્ત્રી સર્પની ફણાના નીચે બિભેલ છે. ગુફાની ઝોસરીના નાકાથી બીજી બાજુએ બદામીની ગુફાની જેમ જિન અથવા નાથના ચિહ્નની સાથે બે સ્ત્રીઓએ પોતાનું શરીર ટેકવી રાખેલ બતાવેલ છે. તેની પાછળ એક વૃક્ષની ડાળીઓ ડાબી બાજુએ બે આકારો સાથે કોતરાયેલ છે.

ગુફાના દરવાગ્ગથી આઠ ફીટ પહોળા અને છ ફીટ પાંચ ધંચ ઊંચા બે નાના થાંભલાઓ પૂરા પાડેલ છે. અને પંદર ફીટ ઊંડાઈ સત્તર ફીટ આઠ ધંચ પહોળાઈ અને સાત ફીટ અગિયાર ધંચની ઊંચાઈવાળી પરસાલ અથવા શાળામાં દાખલ થવાય છે. છાપરાના મધ્ય ભાગમાં એક મ્હોટું કમલ અથર લટકે છે. અને ચાર બીજાં કમલો છે કે જે એક બીજાના ખૂણામાં અને મધ્યમાં સપાટીથી બે અથવા અઠી ધંચમાં લાગેલ છે. મધ્યભાગમાં માછલીઓ, કુલો અને માણસના માથાઓનાં ચિહ્નો બતાવેલ છે.

પડસાલની પછવાડે જમણી બાજુએ હાથી ઉપર એક દારપાલ માથા પર મ્હોટા પોશાકા અને પાછળના ભાગમાં વસ્ત્રો પહેરેલ છે, તેના બે હાથમાં કમળ પકડી રાખેલ છે. આની ડાબી બાજુએ એવો જ દારપાલ તેની ઠીંગણી સ્ત્રી સાથે એક ગોળ રકાબીમાં કંઈ સ્ત્રી ધરી રાખે છે. ત્રણ અથવા ચાર પગથીયાં ઉપર એક ત્રિકાણવાળો રસ્તો આરણ્યમાં દાખલ થાય છે. તેનાથી પાંચ ફીટ છ ધંચ ઊંચે એક પવિત્ર જગ્યા છે, તેમાં બદામીની ગુફાની જેમ એકેલી એક તીર્થંકરની મૂર્તિ તેનાથી આઠ ફીટ અને પાંચ ધંચ છેડે છે.

પડસાલની જમણી તેમજ ડાબી દિશા તરફ પાંચ ફીટ ઊંડી, ચૌદ ફીટ લાંબી અને છ ફીટ પાંચ ઇંચ ઊંચી એવી બે ચોરડીઓ આવેલ છે. ત્રિકોણવાળા દરવાજામાં દાખલ થતાં ચાંભલા ભુદા ઉભેલા દેખાય છે. ખીજી ત્રણ દીવાલો ઉપર ખુલ્લી રીતે કોતરકામ પૂરું કરેલ છે. પાછલની દીવાલના મધ્યમાં ચોવીશમા તીર્થંકર પ્રભુમહાવીર પથાસન ઉપર ત્રણ સિંહોની સાથે ચિરાજમાન છે. તેમની પાછલના ભાગમાં કેટલાક ભકતો, પૂજારીઓ ઉભેલા છે. પ્રભુ મહાવીરની જમણી બાજુએ એક માણસ તેમ સીપાઈ મૂર્તિના માથા ઉપરના પાંચ ફણવાળા સર્પની પૂજા કરતા દેખાય છે. માણસના માથાની પાછળ અને દીવાલની આસપાસ ચાર માણસના આકારો કોતરેલા છે. દીવાલને છેવાડે જમીન ઉપરનાં પગલાંની પાછલ ભકતો ઉભેલા છે. ખીજી બાજુએ દીવાલના નાકા ઉપરના એક હાથી ઉપર તેમનામાંના ત્રણ ભકતો બતાવેલ છે. ફક્ત આ ચોરડીમાંનાં કેટલાક ચિત્રોમાં ચીરા પડેલ છે.

આ ચોસરીના ચાંભલા અને બરોબર મળતી ચોરડીઓ કે જે ખીજી બાજુ આવેલ છે તે ચોખ્ખા પાયા વિનાની છે, ત્યાં એક લાકડાનું 'બારણું' ત્રિકોણવાળા ભાગને બંધ કરવા માટે ગોઠવેલ છે.?

આ ગામનું નામ પ્રાચીન સમયમાં 'આર્યપુર' હતું. અહીં મળી આવેલ શિલાલેખ ઇ. સ. ૬૩૪નો છે.

[૨] અઈહોલની જૈન ગુફા

અદામીની ગુફા કરતાં અઈહોલની ગુફા કંઈક મોટી છે. ગામથી નૈઋત્ય ખૂણામાં આવેલ એક ખડકખંધ ટેકરીની મોખરે આવેલ છે. તેની પડસાલ અંદરના ભાગમાં આશરે બે ત્રણ ફૂટ જેટલી લાંબી છે. પડસાલની પહોળાઈ સવા સાત ફૂટ છે. પડસાલ આગળના ભાગમાં ચાર ચોરસ સાદા સ્થંભોથી ટેકવાયેલી છે. એ સ્થંભોની આગળના ભાગમાં એક દીવાલ બાંધવામાં આવેલ છે. પડસાલના ઉપલા ભાગમાં મકરો, ફૂલો વગેરેનું શિલ્પકામ કરેલું છે અને દીવાલની ડાબી બાજુના છેડે અદામીની ગુફાની માફક સહસ્રફળા પાર્શ્વનાથ આવેલા છે. મૂર્તિની સેવામાં નાગ-નાગિણી જોવામાં આવે છે. જમને છેડે બે સ્ત્રીઓથી પરિચારિત એક જિનમૂર્તિ ઉભેલી જોવામાં આવે છે. એ મૂર્તિની પછવાડે એક ઝાડ છે, જેની શાખાઓમાં ડાબી બાજુએ બે આકૃતિઓ છે.

ચોરડાનું પ્રવેશદ્વાર આઠ ફૂટ પહોળું છે અને બે સ્થંભોથી આ પ્રવેશદ્વાર વહેંચાઈ બંધ છે. એક બાજુથી ગુફા જે બહુ જ દૂર નથી, તેના જ સ્થંભોને લગભગ મળતા આજ સ્થંભો છે. ખંડની લંબાઈ ૧૫ ફૂટ અને પહોળાઈ ૧૭ ફૂટ ૮ ઇંચની છે. તેનું છાપરું એક મોટા મધ્યસ્થ કમળ અને ખૂણાઓ ઉપરના ચાર ખીંગાં કમળોથી કોતરવામાં આવેલ છે. એ ઉપરાંત છાપરાના મધ્ય ભાગમાં મકરો, માછલાં, ફૂલો અને મનુષ્યનાં માથાઓ કોતરાયેલ જોવામાં આવે છે.

ખંડના પાછલા ભાગમાં બે દારપાલો છે, જેમનાં મસ્તકનો પોશાક એક્ષીફન્ડાની ગુફાના શિલ્પકામ જેવો જાણે છે. એક વામન પુરુષ એક દારપાલની અને એક વામનરૂપી

૧ આઈઓલોજીકલ સર્વે એન્ડ ધી બોમ્બે પ્રેસીડન્સી. પૃ. ૩૭-૩૮.

[૪૪૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

સ્ત્રી બીજ દ્વારપાળની સેવામાં જોવામાં આવે છે. મંદિરના પ્રવેશદ્વારના બે સ્થંભને લીધે ત્રણ ભાગ પડી જાય છે. મંદિરની લંબાઈ તેમજ પહોળાઈ સવા આડ ફુટ છે અને તેમાં બદામીની ગુફામાંની મૂર્તિને લગભગ મળતી તીર્થંકરની મૂર્તિ પન્નાસને ખેડેલ જોવામાં આવે છે.

ઝોરડાની ડાબી બાજુએ મંદિરની દીવાલો ઉપર સિંહાસનસ્થ પ્રભુ મહાવીરની આકૃતિ-ઓવાળું શિલ્પકામ જોવામાં આવે છે. પાછળની દીવાલના મધ્યભાગમાં ચમરધારીઓ તેમજ આશરે ચાર જેટલી બીજી આકૃતિઓ જોવાય છે. કેટલીક આકૃતિઓ હાથી ઉપર છે. પ્રભુ મહાવીરને આ આકૃતિઓ પગે પડતી હોય તેવો આ દેખાવ લાગે છે.

અહીં બે શિલાલેખો પુરાતન સમયના મળી આવેલ છે, તેમાં એક શિલાલેખ શક સંવત ૫૦૭નો છે અને બીજો શિલાલેખ શક સંવત ૫૫૬નો ઐતિહાસિક છે. આ શિલાલેખ રાજા પુલકેશી બીજાના સમયનો કાતરાએલ છે.^૧

[૩] ભામેર જૈન ગુફા

ભામેરનો કિલ્લો ખાનદેશમાં નિઝામપુર વિભાગમાં આવેલો છે. તે ધુલીઆથી વાયવ્ય ખૂલ્લામાં ત્રીસ માર્ગલ દૂર છે. જે બે ટેકરીઓ ગામથી જોયે આવેલ છે તે ચૈત્રીની પશ્ચિમ ભણીની ટેકરીમાં સાધુપુરુષોને યોગ્ય સાદું મકાન છે. બીજી ટેકરીમાં બે ભોંયરાં છે અને ત્રીજી એક ગુફા છે. એ ગુફાની પડસાલ ૭૪ ફુટ લાંબી છે. તેના ડાબા છેડા તરફનું ભોંયરું અધુરું જ રહી ગયું છે. પડસાલમાં ત્રણ આરણ્યાં પડે છે, જેમાંથી ત્રણ નાના ખંડોમાં જઈ શકાય છે. એ ખંડો અંધારાવાળા છે. તેમની દરેકની લંબાઈ ૨૪ ફુટ અને પહોળાઈ ૨૦ ફુટ છે. ખંડોના ઝાપરાને ચાર ચોરસ સ્થંભોથી ટેકા મળી રહે છે. દિવાલો ઉપર પાર્શ્વનાથ તેમજ બીજા જિન તીર્થંકરોનું જેવું તેવું પણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં શિલ્પકામ જોવામાં આવે છે. ખડકની દુર્દશાના કારણે આ શિલ્પકામ ઘણું ભૂંસાઈ ગયું છે. આ શિલ્પકામ ચામરલેનાની ટેકરીના શિલ્પકામ જેવું ખડખડું શિલ્પકામ છે.^૨

૧ કેવ ટમ્પલ્સ ઓફ ઇન્ડીઆ, ચેપ્ટર બીજી.

J. F. Fleet. Sanskrit and old Canarese Inscriptions (Indian Anliquary. Vol. IV. and XX) Bombay. 1875-1891.

૨ Cave Temples of India, PP. 494.

આગામી અંક

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નો આગામી અંક આસો મહિનામાં દીપોત્સવી અંક તરીકે પ્રગટ થશે. અંક તૈયાર થયેથી તરત જ દિવાળી આસપાસમાં ગ્રાહકોને મોકલવામાં આવશે.

આ વિશેષાંક માટે આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલ યોજના મુજબ ભેખો મોકલવા સૌને આમંત્રણ છે.
—વ્યવસ્થાપક.

“ મહુડીની મૂર્તિઓ જૈન છે ”

લેખક: શ્રીયુત ડૉ. હસમુખલાલ ધીરજલાલ સાંકળિયા

M. A., LL. B., Ph. D.

[અંગ્રેજી લેખનો અનુવાદ]

વડોદરા રાજ્યના વીંજપુર તાલુકામાંના મહુડી ગામમાંથી કોટચાર્કના મંદિરનું ખોદકામ કરતાં ધાતુની ચાર પ્રતિમાઓ મળી આવી હતી. આ પ્રતિમાઓ મળ્યા પછી તે સંબંધીની એક નોંધ વડોદરા રાજ્યના પુરાતત્વખાતાના વડા ડૉ. હીરાનંદ શાસ્ત્રીજીએ ઇ. સ. ૧૯૩૭-૩૮ના વડોદરા રાજ્યના પુરાતન સંશોધન ખાતાના અહેવાલમાં ચિત્ર સહિત પ્રગટ કરી હતી. આ નોંધમાં ડૉ. શાસ્ત્રીજીએ એ મૂર્તિઓ ખૌદ્દ હોવાનું વિધાન કર્યું હતું. આ વિધાને જૈનમૂર્તિશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓમાં ઠીક ઠીક ઉદ્ઘાપોહ જગળ્યો હતો.

ડૉ. શાસ્ત્રીજીના આ વિધાનની વિરૂદ્ધમાં શ્રી. સારાભાઈ મણિલાલ નવાબને એક લેખ આ જ- ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ માસિકના વર્ષ પમાના ૫-૬ સંયુક્ત અંકમાં પ્રગટ થયો હતો. આ પછી શ્રી. નવાબને આ સંબંધી જ બીજો અતિવિસ્તૃત લેખ ભારતીય વિદ્યા ભુવન અધિરીના “ભારતીય વિદ્યા” નામક ત્રૈમાસિક મુખપત્રના વર્ષ ૧ ના અંક ૨ માં પૃ. ૧૭૯ થી ૧૯૪ સુધીમાં પ્રગટ થયો હતો. પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ન્યાયવિજયજીએ પણ, પોતાના વિહાર દરમ્યાન એ મૂર્તિઓનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કર્યા પછી, ડૉ. શાસ્ત્રીજીના વિધાનની વિરૂદ્ધમાં, એક લેખ ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ ના વર્ષ ૬ ના ૧૧મા અંકમાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં હતાં.

ગયા અંકમાં પ્રગટ થયેલ પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજનો આ લેખ જોયા પછી પુરાતત્વ અને જૈનમૂર્તિવિધાનશાસ્ત્રના અભ્યાસી ડૉ. શ્રી. હસમુખલાલ ધીરજલાલ સાંકળિયા એમ. એ., એલએલ. બી., પીએચ. ડી. તરફથી અમને નીચે મુજબ પત્ર મળ્યો હતો.

પુના તા. ૨૧-૭-૪૧

“ મુનિરાજ શ્રી. ન્યાયવિજયજીને મહુડીની જૈન પ્રતિમાઓ વિષે લેખ વાંચ્યો. આ મૂર્તિઓ જૈન છે એ નિ:શંક છે, જે કે ડૉ. શાસ્ત્રીજી એમને પૂરતાં કારણો સિવાય ખૌદ્દ કહી છે. આ વિષે મેં પણ એક લેખ ૧૯૪૦માં અમારી કોલેજના ગુલેટીનમાં લખ્યો હતો. જેની કોપી તમને આજે Book Post થી મોકલી છે. જે આપને યોગ્ય ભાગે તે “સત્ય પ્રકાશ”માં એ વિષે આવતે મહીને ઉલ્લેખ કરજો.

“ ડૉ. શાસ્ત્રીને ભાઈ નવાબ અને મુનિજીના લેખોની પ્રતો મોકલી, યોગ્ય સુધારો કરવાની વિનતિ કરવી જોઈએ. અને મહુડી અને આસપાસનાં સ્થળોમાં વધારે શોધ કરી પ્રાચીન જૈનધર્મના ગુજરાતમાંથી વધારે અવશેષો મેળવવાની વડોદરા સરકારને જૈનો તરફથી વિનતિ થવી જોઈએ.

હીં હસમુખ ધી. સાંકળીયાના યથાયોગ્ય

ડૉ. સાંકળીયાના આ પત્ર માટે અને તેમણે કરેલી મહત્વની સૂચના માટે અમે તેમને આભાર માનીએ છીએ. અને તેમણે “વડોદરા રાજ્યમાંથી મળેલી કહેવાતી ખૌદ્દ મૂર્તિઓ” એ મતલબના અંગ્રેજી મથાળા નીચે “Bulletin of the Deccan College Research Institute” [ડેક્કન કોલેજના સંશોધન વિજ્ઞાનની પત્રિકા] ના ઇ. સ. ૧૯૪૦ના માર્ચ મહિનાનાં વોલ્યુમ ૧ ના નં.

[૪૪૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

૨-૪ના અંકમાં જે અંગ્રેજી ભાષાનો લેખ પ્રગટ કર્યો છે તેનો ગુજરાતી અનુવાદ તથા એ મૂળ લેખ અહીં પ્રગટ કરીએ છીએ.

અમને ખાત્રી છે કે આ વિષયના અભ્યાસીઓને આ લેખ અવશ્ય ઉપયોગી થઈ પડશે. તેમજ ડૉ. શાસ્ત્રીએ પણ આ અંગે ફરીને વિચાર કરવા પ્રેરણા કરશે. તંત્રી

“વડોદરા રાજ્યમાંથી મળેલી કહેવાતી ઔદ્ધ મૂર્તિઓ”

ગત વર્ષ, વડોદરા રાજ્યના પુરાતત્ત્વ ખાતાને વીજપુર તાલુકાના મહુડીગામમાંથી કેટલાંક શિલ્પ મળ્યાં છે. જેમાં કોલાઈકના^૧ મંદિરમાંથી મળી આવેલી ચાર ધાતુમૂર્તિઓ પણ હતી. ડૉક્ટર શાસ્ત્રીએ, એ સંબંધી કેટલીક વિચારણાના અંતે, એ મૂર્તિઓને ઔદ્ધ મૂર્તિતરીકે ઓળખાવી છે. પણ નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે તેમનો આ નિર્ણય સાચો હોય એમ લાગતું નથી.

જે મૂર્તિઓ સંબંધી વિચારણા કરવાની છે તે, ‘રીપોર્ટ’ના પ્લેટ નં. ૪, ૫ અ, ૫ બ અને ૬ માં છપાયેલ છે. અહીં આપણે તેને અનુક્રમે આકૃતિ નંબર ૧, ૨, ૩ અને ૪ તરીકે ઓળખીશું.

બંધી મુખ્ય આકૃતિઓ પુરૂષોની છે અને ધ્યાનમુદ્રામાં પદ્માસનમાં બિરાજિત છે. તેમને **હવનીષ**, લાંબી કાનની ખૂટો અને સ્થિર નેત્રો છે. (ખાસ કરીને આકૃતિ નં. ૧). આકૃતિ નં. ૧ અને ૨ ની પાછળ લંબગોળ પ્રમા છે. જ્યારે આકૃતિ નં. ૩માં સાત ફણાવાળો સર્પ પ્રભા રચે છે. આકૃતિ નં. ૨, ૩ અને ૪ ની જમણી અને ડાબી બાજુએ પુરૂષ અને સ્ત્રી છે કે જે લલિતાસનમાં બેસેલ છે. અને તેમની પાછળ લંબગોળ પ્રમા છે. દરેક મૂર્તિ બિંદી પીઠિકા [પદ્માસન] ઉપર બિરાજમાન છે, આ દરેક પીઠિકા [પદ્માસન] ઉપર જુદી જુદી તરેહનું કોતરકામ કરવામાં આવ્યું છે. આકૃતિ નં. ૧ ની પીઠિકા ઉપર ધર્મચક્ર અને તેની બન્ને બાજુએ એક એક હરિણ છે. આકૃતિ નં. ૨ની પીઠિકા ઉપર આઠ બેલી આકૃતિઓ છે. આકૃતિ નં. ૩ ની પીઠિકા ઉપર એક પરિશ્રમથી બનાવેલ સુશોભન છે. એમાં પરસ્પરમાં ગૂંથાયેલ સર્પના ગુંથળા મુખ્ય પ્રતિમાના કમલાસનને બેચે પકડી રાખે છે અને બન્ને ખૂણામાંની નાગની મૂર્તિને આગળ ધરી રાખે છે. આ સર્પાકૃતિ એક ચાર પાયાવાળી પીઠિકા ઉપર સ્થિત છે. અને એ પીઠિકાના આગળના ભાગમાં મનુષ્યની નવ અર્ધઆકૃતિઓ (Busts) છે. નં. ૪ની આકૃતિની પીઠિકાનો થોડોક ભાગ તૂટી ગયેલો જણાય છે. કેવળ જમણી બાજુના ખૂણામાં સિંહાસનના સિંહો અને લલિતાસનમાં સ્થિત એક પરિચારકની આકૃતિ બાકી રહેલ છે.

ડૉ. શાસ્ત્રીએ બરાબર સૂચિત કર્યું છે તે પ્રમાણે, મુખ્ય આકૃતિઓની ઓળખાણ માટે, ઉપર જણાવેલ પરિચારકની આકૃતિઓને સાચી રીતે ઓળખવી આવશ્યક છે, તેમણે એ આકૃતિઓને યક્ષ અને યક્ષી તરીકે ઓળખાવેલ છે તે બરાબર છે, પરંતુ સાથેસાથે તેઓનું માનવું છે કે એ પરિચારકની આકૃતિઓ જલલ અને હારિતીની છે અને જૈન યક્ષો યક્ષીઓની નથી. આ ઉપરથી છેવટે તેમણે નિર્ણય કર્યો છે કે મુખ્ય મૂર્તિઓ બુદ્ધની છે અને જૈન તીર્થંકરની નથી.

૧. ‘એન્યુઅલ રીપોર્ટ’ ૧૯૩૯ પૃષ્ઠ ૬-૧૧. ૨. પૃ. ૬

અંક ૧૨]

“મહુડીની મૂર્તિઓ જૈન છે”

[૪૪૯]

અધી આકૃતિઓના બહુ ઊંડા અભ્યાસ પછી માફ એવું માનવું છે કે ડૉ. શાસ્ત્રી પોતે કરેલ મૂર્તિઓની પિછાનમાં ખોટા છે અને એ મૂર્તિઓ જૈન છે.

આ વાતને પુરવાર કરવા માટે બે મૂર્તિઓ (નં. ૨ અને ૩) અને તેના પરિચારકોની આકૃતિઓ સંબંધી જુદા જુદા ઊદાહરણ કરવા જરૂરી છે, કારણ કે થોડીને બાદ કરતાં તેઓ ઘણી ખરી રીતે એકબીજાથી જુદી પડે છે.

નં. ૨ ની આકૃતિની ઓળખાણ માટે, યક્ષ અને યક્ષીની આબતમાં આપણે નીચેની વાતોનો વિચાર કરવાનો છે.

૧ સમગ્ર શિલ્પમાં તેમનું સ્થાન.

૨ તેઓની ખેડક.

૩ તેઓના હાથનો મરોડ અને તેઓના હાથમાં રહેલાં ચિહ્નો.

૪ તેઓની પ્રભા.

નંબર ૧ અને ૨ માં ઉલ્લિખિત વસ્તુઓ એવી છે કે જે મોટે ભાગે જૈન યક્ષ અને યક્ષીમાં મળી આવે છે, અને યૌદ્ધ કે હિંદુ દેવોના પરિચારકોમાં નથી મળી આવતી.

નંબર ૩ની આબતમાં ડૉ. શાસ્ત્રીએ લખ્યું છે તે મુજબ યક્ષના હાથમાંનાં ચિહ્નો ‘સ્પષ્ટ’ નથી. તે જમણા હાથમાં બીજપૂરક અને ડાબા હાથમાં નકુલીશ જેવા દેખાય છે. આમ છતાં ચિહ્નોની ઓળખાણ આપણને તાત્ત્વિક સહાય કરતી નથી, કારણ કે તે જેવા દેખાય છે તે જ હોય તો પણ આવાં ચિહ્નો ધારણ યક્ષ અને જંબલની અંદર સામાન્ય છે. આથી કેવળ આના આધારે આપણે કશો નિર્ણય ન કરી શકીએ.

યક્ષીએ પોતાના ડાબા હાથે પોતાના ખોળામાં ખેસેલ બાળકને પકડી રાખ્યું છે, જ્યારે તેના જમણા હાથમાંની વસ્તુ સ્પષ્ટ નથી.

બંને આકૃતિઓને પ્રભા છે જે બતાવે છે કે તે દૈવી વ્યક્તિઓ છે.

આ સંપૂર્ણ દેખી શકાતો (અથવા ‘આંતરિક’) પૂરાવો એમ સિદ્ધ કરતો જણાય છે છે કે બાણની આકૃતિઓ જૈન યક્ષ અને યક્ષીની હોઈ શકે.

આ અનુમાનને નીચેની આબતોથી પુષ્ટિ મળે છે:

૧ મૂર્તિની પીઠિકા ઉપરની આકૃતિઓનો અભ્યાસ.

૨ આકૃતિ નંબર ૧ ની પ્રભાના પાછળના ભાગમાં મળતો લેખ.

૩ બાહ્ય પૂરાવો.

આકૃતિ નંબર ૨ ની પીઠિકા ઉપરની આઠ ઊભી આકૃતિઓ, ડૉ. શાસ્ત્રી માને છે તે પ્રમાણે, અષ્ટદિગ્પાલ હોઈ શકે. જ્યારે આકૃતિ નંબર ૩ની પીઠિકા પરની નવ અર્ધ આકૃતિઓ (Busts) (જેમાંના નંબર ચાર, પાંચ અને છની મુખાકૃતિઓ નષ્ટ થઈ ગઈ છે, પરંતુ તેમના મસ્તકને બતાવતાં ચિહ્નો જોઈ શકાય છે.) નવ ગ્રહોની હોવી જોઈએ.

હવે જૈન મૂર્તિવિધાનશાસ્ત્ર આ બંનેને (આઠ દિગ્પાલ અને નવ ગ્રહોને) મધ્યમ ક્ષાટ્રીના દેવો તરીકે સ્વીકારે છે અને નવગ્રહ જૈન તીર્થંકરની, મોટે ભાગે પિત્તળની દશમી

૧ જુઓ: ‘બુલેટીન ઓફ ધી રેકન કોલેજ ઇન્સ્ટીટ્યુટ’ ના પૃષ્ઠ ૧૫૭-૧૬૨ માં છપાયેલ મારો ‘જૈન યક્ષ અને યક્ષીઓ’ શીર્ષક અંગ્રેજી લેખ.

[૪૫૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ.

[વર્ષ ૬]

શતાબ્દ પછીની? મૂર્તિઓની પીઠિકાઓ ઉપર કોતરેલ જોવામાં આવે છે, ન્યારે ઔદ્ધ મૂર્તિવિધાનશાસ્ત્રમાં જૂના કાળના શિલ્પોમાં અષ્ટ દિગ્પાલ જોવામાં આવે છે, પરન્તુ પાછલા કાળની કાંસાની મૂર્તિઓમાં તે બહુ જવલ્લે જ જોવામાં આવે છે અને મારો ખ્યાલ છે તે પ્રમાણે નવ ગ્રહ તો બિલકુલ મળતા જ નથી.

ડૉ. શાસ્ત્રી પોતે કહે છે તે પ્રમાણે આ મૂર્તિઓ પાછલા કાળની છે અને તેથી પીઠિકા પરની આકૃતિઓના આધારે પણ મુખ્ય આકૃતિઓ જૈન છે, નહિ કે ઔદ્ધ.

વળી આકૃતિ નંબર ૧ની પ્રભાવલી ઉપરના લેખનાર ટૂકડાની અંદર જે શ્વાક શબ્દ આપવામાં આવેલ છે તે મોટે ભાગે ઔદ્ધ સમર્પણલેખોમાં મળતો નથી, પણ જૈન લેખોમાં તે એ બહુ જ સામાન્ય છે.

બાહ્ય પુરાવા અંગે નીચેની વાતો ખ્યાલમાં રાખવા યોગ્ય છે. અત્યાર સુધીમાં કાંસાની-પિત્તળની અને તાંબાની પણ-મૂર્તિઓ હિંદુસ્તાનના મુખ્યત્વે ત્રણ પ્રદેશોમાંથી મળી છે:—

ઉત્તર-પૂર્વ અને પૂર્વ ભારત (બિહાર, બેંગાલ, નેપાલ અને તિબેટ) માંથી, ગૂજરાત રાજપૂતાનામાંથી, અને દક્ષિણ ભારતના દેવળોમાંથી.

પહેલા પ્રદેશમાંથી મળતી કાંસાની મૂર્તિઓ મોટે ભાગે ઔદ્ધ (જણે ભાગે તાંત્રિક સંપ્રદાયની) અને કેટલેક અંશે હિંદુ હોય છે. પરન્તુ તેમાંથી કોઈક જ જૈન હોય છે. બીજા વિભાગમાંથી મળતી મૂર્તિઓ મોટે ભાગે જૈન અને હિંદુ હોય છે અને ઔદ્ધની એક પણ નથી હોતી અને ત્રીજા વિભાગમાંથી મૂર્તિઓ મોટે ભાગે હિંદુ, થોડક અંશે જૈન (દિગમ્ય) અને જવલ્લે જ ઔદ્ધ હોય છે.

કેવળ આ આધારે પણ ઉત્તર ગૂજરાતની અંદરથી ઔદ્ધ મૂર્તિ-અને તે પણ આટલા પાછલા કાળની મળે એ નવાઈ પામવા જેવું છે, કારણ કે ઈસ્વી સનની આઠમી શતાબ્દમાં આ પ્રદેશમાં ઔદ્ધ ધર્મ બિલકુલ હીનશક્તિ ધર્મ ગયો હતો.

આ ઉપરાંત આ આકૃતિમાં મળે છે તે પ્રમાણે જલ્લ અને હારિતી પાછલા કાળની કાંસાની ઔદ્ધ મૂર્તિઓની સાથે જોડાયેલ મળતા નથી.

કેવળ જૂના કાળના ઔદ્ધ શિલ્પીઓએ એ પ્રમાણે કથું હોવું જોઈએ, પણ પાછલા કાળની ઔદ્ધ મૂર્તિઓમાં જલ્લ મોટે ભાગે એકલો જ મળે છે, ન્યારે હારિતીની આકૃતિ જવલ્લે જ મળે છે.

અંદરના અને બહારના બન્ને પુરાવા એમ સિદ્ધ કરે છે કે પરિચારકોની આકૃતિઓ જૈન યક્ષ અને યક્ષીની આકૃતિઓ છે અને મુખ્ય આકૃતિ જૈન તીર્થંકરની છે.

આ જ રીતે નંબર ૩ની આકૃતિમાંની મુખ્ય મૂર્તિ પાર્શ્વનાથની હોવી જોઈએ અને પરિચારકોની આકૃતિઓ ધારણુ યક્ષ અને પદ્માવતી યક્ષીની હોવી જોઈએ.

૧ જુઓ: મારો 'જૈન મૂર્તિવિધાનશાસ્ત્ર' શીર્ષક (અંગ્રેજી) લેખ.

૨ 'રિપોર્ટ' ના ૨૮મા પૃષ્ઠ પરના પરિશિષ્ટ ડી મુજબ મી. ગદ્દેનું માનવું છે કે આ લિપિ ઈસ્વીસન બસોની બાહ્ય લિપિ છે, ન્યારે ડૉ. શાસ્ત્રીનું માનવું છે (પૃ. ૭) અને તે બરાબર છે કે આ આકૃતિઓ પાછળના કાળની છે.

અંક ૧૨]

“ મહુડીની મૂર્તિઓ જૈન છે ”

[૪૫૧]

આ મૂર્તિની ઝોળખાણુતી વધુ પુષ્ટિ નવાખે પ્રકાશિત પદ્માવતીની^૧ (પાટણુના ખેતર-પાળના પાડામાંની શાંતિનાથના દેરાસરમાંની) મૂર્તિની અંદર મળી રહે છે. દેવી સર્પના શુંચળાઓ ઉપર રહેલ કમળ ઉપર લલિતાસને બિરાબ્દ છે અને પૂજન કરતા નાગ અને નાગિની તેના અન્ને ખૂણા ઉપર છે. આવી જ આકૃતિઓ દેવીના અન્ને ખલાઓની બાજુ-ઓમાં પણ ખતાવવામાં આવેલી છે. આ સર્પાકૃતિ આપણી [પ્લેટ પાંચ (બ)] આકૃતિની પીઠિકા ઉપરની સર્પાકૃતિ સાથે ખરાબર મળતી છે. ફેર ફક્ત એટલો જ છે કે આપણી આકૃતિમાં, પદ્માવતીની મૂર્તિની અંદર છે તે પ્રમાણે નાગની મૂર્તિઓ દેવીની ખેડકની બિલકુલ નીચેના ભાગમાં નથી.

ખીજી ધ્યાન આપવા લાયક વાત એ છે કે (યક્ષિણી) પદ્માવતીને ફક્ત એ જ હાથ છે અને તે આપણી આકૃતિમાંની યક્ષિણીની માફક જ ખેસેલ છે.

સાચી વાત તો એ છે કે મેં આ પત્રમાં ખીજી સ્થળે લખ્યું છે તે મુજબ જૈન મૂર્તિ-વિધાનશાસ્ત્ર ખરાબર વ્યવસ્થિત થયું તે પહેલાં જુદી જુદી યક્ષિણીઓને ફેટલા હાથ હોવા જોઈએ એ સંબંધી કશું નિશ્ચિત વિધાન ન હતું. આ વસ્તુ જુદા જુદા પ્રદેશની મૂર્તિમાં જુદી જુદી રીતે મળતી હતી.

આકૃતિ નંબર ૧ (પ્લેટ ૪) અને આકૃતિ નંબર ૪ [પ્લેટ ૬ (અ)] કે જોમના ઉપર ખાસ કોઈ ચિહ્નો નથી તે પણ જૈન તીર્થંકરોની હોવી જોઈએ અને નહીં કે ખૌદની. આકૃતિ નંબર ૧ ની પીઠિકા ઉપરનું ધર્મચક્ર અને તેની અન્ને બાજુના હરણુ એ કવળ ખૌદ ચિહ્ન જ નથી, કારણ કે મથુરામાંથી મળેલ જૂના કાળની સંખ્યાબંધ મૂર્તિઓ ઉપર એ જોવામાં આવે છે.

વિદ્વાનોની વધુ જાણ માટે આ લેખ મૂળ અંગ્રેજી ભાષામાં અક્ષરશઃ નીચે આપીએ છીએ.

The So-called Buddhist Images From The Baroda State.*

By

H. D. Sankalia

The Archaeological Department of the Baroda State found last year a number of sculptures from Mahudi, a village in the Vijapur taluka.¹ Among them were four metal images, discovered

^૧ જુઓ નવાખ સંપાદિત 'જૈન ચિત્ર કલ્પદ્રુમ' પ્લેટ ૨ આકૃતિ ૬.

● Reprinted from " Bulletin of the Deccan College Research Institute, Vol. 1, nos. 2-4, March 1940.

1 Annual Report, 1939, pp. 6-11

from the Kotyarka temple.² Dr. Shastri after discussing them at some length declared them to be images of Buddha, a conclusion which does not seem to be correct as shown below.

The figures under discussion are those published on plates IV, V (a), (b) and VI (a) of the *Report* and here called Figs. 1, 2, 3 and 4 respectively.

All the principal figures are of males and seated on a lotus-seat in *padmasana*, and *dhyanamudra*. They have *usnisa*, long ear-lobes and staring eyes (particularly Fig. 1). Figs. 1 and 2 have behind them an oval *prabha*, whereas behind Fig. 3 the *prabha* is formed by a sevenhooded serpent. Figs 2, 3 and 4 have to their proper right and left, a male and a female, seated in *lalitasana*, and have an oval *prabha* behind them. All the figures are seated on high pedestals, each of which is differently carved; on that of Fig. 1 is a *dharmacakra* and deer on its either side; on that of Fig. 2 eight standing figures. The pedestal of Fig. 3 has an elaborate decoration : interlocking serpent coils supporting the *kamalasana* of the central figure, and projecting a worshipping Naga-figure in each corner. This serpent motive itself rests on a fourfooted pedestal, having 9 busts of human beings, on its front face. The pedestal of Fig. 4 seems to be partly broken, only the lions of the *simhasana*, and an attendant figure in *lalitasana* in the right hand corner remain.

For the identification of the main figures, as Dr. SASTRI has rightly pointed out, it is necessary to identify correctly the attendant figures mentioned above. He has rightly identified them as Yaksa and Yaksi, but further thinks that they are Jambhala and Hariti and not Jaina Yaksas and Yaksis. He consequently concludes that the central figures are those of Buddha and not of Jaina Tirthankaras.

The writer after a very minute study of all the figures thinks that Dr. SASTRI is wrong in his identification and that the figures are Jaina.

In order to prove this it is necessary to discuss the two

² Ibid., p. 6.

images (Figs. 2 and 3) and their attendant figures separately, for they are distinct in many respects except a few.

For the identification of Fig. 2, we have to consider the following points in the case of the Yaksa and Yaksi :—

- 1 Their position in the entire sculpture.
- 2 Their sitting posture.
- 3 The gestures of and symbols in their hands.
- 4 Their *prabhas*.

Nos. 1 and 2 are those which are usually found in the case of Jaina Yaksa and Yaksi³ and not in those of all such attendants of Buddhist or Hindu deities.

With regard to point No. 3, the symbols in the hands of the Yaksa are not ‘distinct’ as Dr. SASTRI has already remarked. They look like the *bijapuraka* (r.h.) and a *nakulisa* (l.h.). However, the recognition of the symbols does not help us materially for even if they are as they look to be, these symbols are common to both Jambhala and Dharana Yaksa; hence we cannot decide on this score alone.

The Yaksi is supporting with her left hand a child, which is sitting on her lap, while the object in her right hand is not distinct.

Both the figures have got a *prabha* indicating thereby that they are some divinities.

This purely objective (or ‘internal’) evidence seems to show that the side figures may be Jaina Yaksa and Yaksi.

Further corroboration of this inference is found from :—

- 1 The study of the pedestal-figures of the image.
- 2 The inscription found on the back of the *prabha* of Fig. 1.
- 3 External evidence.

The eight standing figures on the pedestal of Fig. 2 may be the *Astadikpalas*, as Dr. SASTRI thinks; whereas the nine bu-

3 SANKALIA, “Jaina Yaksas and Yaksinis,” in this Journal, pp. 157-62

sts (of which Nos. 4, 5, and 6 seem to be effaced, but the strokes indicating their heads are seen) on the pedestal of Fig. 3 must be the *Navagrahas*.

Now Jaina iconography recognises both these secondary divinities, and the *Navagrahas* are found sculptured on the pedestals of the images of Jaina Tirthankaras—usually brass, from about the tenth century onwards;⁴ whereas in Buddhist iconography *Astadikpalas* may be found represented in early sculptures but rarely, if ever, in later bronze images, while, so far as the writer is aware of, the *Navagrahas* are not found at all.

According to Dr. SASTRI himself our figures are late, and so on the evidence of pedestal-figures again, the central figures are Jaina and not Buddhist.

Further, the fragmentary inscription on the *prabhavati* of Fig. 1 mentions the word *Sravaka*⁵ which is not usually found in Buddhist dedicatory inscriptions but is common in Jaina inscriptions.

In the external evidence the following facts have to be noted. So far bronzes—including brass and copper images—have come principally from three regions in India: from N. E. and E. India (Bihar, Bengal, Nepal and Tibet); from Gujarat-Rajputana; and from the temples of S. India. The bronzes from the first area are mostly Buddhist (often of the Tantric School) and to a certain extent Hindu, but very few of them are Jaina; those from the second are mostly Jaina and Hindu, Buddhist none at all; those from the last are mostly Hindu and slightly Jaina (Digambara) and hardly any Buddhist.

On this ground alone, it would be surprising to find Buddhist—and that too late-images from N. Gujarat, for Buddhism was a spent force in these parts by the 8th century A.D.

4 See SANKALIA, "Jaina Iconography," NIA, 2. 497-520; Ross Volume. pp. 335-358.

5 Report, Appendix (d), p. 28. Mr. GADRE thinks that the script is late Brahmi of c. 200 A.D. whereas Dr. SASTRI thinks (p. 7) and rightly that the figures are late.

અંક ૧૨]

“ મહુડીની મૂર્તિઓ જૈન છે ”

[૪૫૫]

Moreover Jambhala and Hariti are not found associated with Buddha in the manner depicted here in late Buddhist bronzes. Only a few early Buddhist sculptures may have done so. In the later Buddhist iconography Jambhala is usually found alone, whereas Hariti's figures are scarce.

Both the objective (‘internal’) and external evidence thus prove that the attendant figures are Jaina Yaksa and Yaksi and the central figure a Jaina Tirthankara.

Likewise the central image in Fig. 3 must be Parsvanatha and the attendant figures the Yakṣa Dharana and Yaksi Padmavati.

Further confirmation of the identification of this image is to be found in an image of Padmavati (from the temple of Sitalanatha in Khetarpala's Pada at Patan) published by NAWAB⁶. The goddess is seated in *lalitasana* on a *komalā* (lotus) supported by *serpent coils and a worshipping Naga or Nagini in its either corner*. Similar figures are also shown on either side of the shoulder of the goddess. This serpent-motif is *exactly identical with that represented on the pedestal of our figure* [Pl. V, (b)], with this difference that in our figure the Naga figures are not exactly below the goddess' seat, as in the Padmavati figure.⁷

Another point to be noted is that (the Yaksini) Padmavati is two armed only and seated exactly as the Yaksini in our figure.

As a matter of fact as I have shown elsewhere in this Journal, before the Jaina iconography came to be canonized there was no fixed rule as to the number of arms the different Yaksinis should have. This varied to a certain extent, according to the region where the image was made.

Figs. 1 (Pl. IV) and 4 [Pl. VI, (a)] which have no other characteristic features must also be Jaina Tirthankaras and not Buddhas. The *dharmacakra* and a deer on its either side on the pedestal of Fig. 1 is not necessarily a Buddhist symbol, for a number of early Jaina images from Mathura have it.

6 NAWAB, Jaina Citrakalpadruma (in Gujarati V.S. 1936, Ahmedabad), pl. II, Fig. 6.

7 With a view to observing the similarity both these figures are here reproduced. See Figs. 1-2. (આ ચિત્રો અમે આપી શક્યાં નથી. તૃતી)

સંયતિરાજ

લેખક-મુનિરાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી

પ્રાતઃકાલનો વખત છે. મંદ મંદ વાયુની લહરો વહી રહી છે. યાલ ભાસ્કર આકાશ પર પોતાનાં પ્રકાશકિરણો ફેલાવતો અધકારના વિજયના ગૌરવથી આગળ વધી રહ્યો છે. આવા સમયે એક મુનિરાજ પાંચાલ દેશના વિશ્વાલ અરણ્યમાં એક તરૂવરની નીચે ધ્યાન મગ્ન ઊભા છે. તેમના ચહેરા ઉપર તપસ્યાતું તેજ, બ્રહ્મચર્યાતું ઓજસ, જ્ઞાનનો પ્રકાશ અને ચારિત્રનો પ્રતાપ ચમકી રહ્યાં છે. તેમનું મૌનવ્યાખ્યાન સાંભળવા જંગલનાં અનેક પશુ પંખીઓ તેમના ચરણે ખેડાં છે. નિર્ભય અનેલા મુનિ મહાત્મા આત્મચિંતનમાં મગ્ન બની સહજનંદ લૂંટી રહ્યા છે.

મિથ્યાત્વશૈલપક્ષચ્છિન્નજ્ઞાનદમોલિશોભિતઃ ।

નિમર્યઃ શક્રવદ્ યોગી, નન્દત્યાનન્દનન્દને ॥

“મિથ્યાત્વરૂપ પર્વતની પાંખને છેદનાર એવા જ્ઞાનરૂપ વજ્ર વડે શોભાયમાન. શકની જેવા નિર્ભય યોગી આનંદરૂપ નંદન વનને વિષે આનંદ-સહજનંદ અનુભવે છે.”

આ સમયે કંપિલાનો રાજવી સંયતી પોતાના મિત્ર સાથે શિકાર માટે વનમાં આવ્યો છે. આખા જંગલને તેણે હાથી અને ઘોડાઓથી ઘેરી લીધું છે. જંગલના પશુ પોતાની રક્ષા માટે ઠોડાઠોડ કરી મૂકે છે. કેટલાએક પશુઓ તો મુનિરાજના ચરણે ખેસી અભયની ભિક્ષા માગી રહ્યા છે. મુનિજી મૌન છે. ત્યાં દૂરથી શિકારી રાજ એક હરણુ પાછળ દોડતો ચાલ્યો આવ્યો. તેનું બાણ છૂટ્યું અને એક મૃગલીને વાગ્યું. મૃગર્ષા ખાઈને એક ચીત્કાર સાથે જ જમીન પર પટકાઈ તેણે પ્રાણ છોડ્યા. રાજ ઉત્સાહભરે આગળ વધ્યો ત્યાં ઝાડની નીચે વેલના ઓથમાં જાણે તપાવેલું સોતું હોય એવા ચમકતા દેહવાળા એક મુનિરાજને જોયા. જોતાં જ એને લય લાગ્યો. મારુ બાણ આ મહાત્માને તો નહિ વાગ્યું હોય ? આ હરણિયું આ ઋષિ-મહર્ષિનું તો નહિ હોય ? અહા ! મેં આમનો મહાન અધરાધ કર્યો છે ! આવા તપસ્વી અને ત્યાગી મહાત્માને દુઃખિત કરવાથી તેઓ મને શ્રાપ તો નહિ આપે ? એમ વિચારતો રાજ મુનિરાજની સમીપે આવ્યો. ઘોડા પરથી નીચે ઉતરી કંઈક લલિત, ડર અને પ્રેમથી મુનિરાજના ચરણે શિર ઝુકાવ્યું. મુનિરાજ મૌન હતા. મુનિરાજના મૌને રાજને અકળાવ્યો. ક્ષણભર તેને ડર અને લય ઉત્પન્ન થયા કે રખેને આ મહારાજ મને શ્રાપ આપે ! રાજ વધુ વિનમ્ર બની પોતાનો પરિચય આપતાં બોલ્યો: ‘મુનિવર ! હું પંચાલ દેશનો રાજ સંયતિ છું, આપ મારો અપરાધ માફ કરો ! હે મુનિવર ! આપ તપસ્વી છે, સંયમી છે, મારા અપરાધથી દુખિત થઈ મને શ્રાપ ન આપશો. તપસ્વીઓ લલિતધારી હોય છે. તેમના કોપ ભાજન બનનારને તેઓ શ્રાપ આપી શકે છે. હે ગુરૂદેવ, મારો અપરાધ માફ કરો અને મને આશીર્વાદ આપો !’

આ સાંભળી મુનિરાજ બોલ્યા: ‘હે રાજન્ ! તને અલય હો; તું ડરીશ નહિ. હે

અંક ૧૨]

સંયતિરાજ

[૪૫૭]

રાજન્ ! તું અભયી અને અને આ બધા જીવોને અભયદાન આપ. હે રાજન્ ! તું વિચાર, આ નિરપરાધી નિર્દોષ જીવોને મારવાથી તને શું લાભ છે ? જો તો ખરો, તારા આણુથી વિધાયેલું આ હરણિયું કેવું તરફડે છે ? અરે તેના કણ્ણુ ચિત્કારથી આ જંગલનાં પક્ષીઓ રડી રહ્યાં છે, પશુઓ નાસી રહ્યાં છે. અહીં આ બધાં કેવી શાન્તિથી ખેડાં હતાં. હું મૌનપણે આત્મમગ્ન રહી નિગ્નનંદ અનુભવી રહ્યો હતો. મને એમનાથી લેશમાત્ર ડર ન હતો, એમને મારાથી લેશપણુ ડર નહોતો.

રાજ-પ્રશ્ન મને એ જ આશ્ચર્ય થાય છે કે આ જંગલી પશુઓથી આપ કેમ ડરતા નથી. જુઓ, તેઓ મારાથી ડરે છે, હું તેમનાથી ડરું છું.

મુનિરાજ-હે રાજન્ ! સાંભળ આવા સાધુઓને ડર શાનો હોય ?

एकं ब्रह्मात्मदाय निधनं मोहचमूं मुक्तिः ।

विमेति नैव संग्रामशीर्षस्थ इव नागराट् ॥

“એક બ્રહ્મજ્ઞાનરૂપ શસ્ત્રને ધારણુ કરી મોહરૂપ સેનાને હણતા મુનિ સંગ્રામના મોખરા ઉપર રહેલા મહોન્મત્ત હાથીની પેઠે ભય પામતા નથી.”

હે રાજન્, હજી વધુ સાંભળ :

चित्तं परिणतं यस्य, चारित्रमकुतोभयम् ।

अखंडज्ञानराज्यस्य तस्य साधोः कुतो भयम् ।

“જેનાથી કોઈને ભય નથી એવું ચારિત્ર જેના ચિત્તમાં પરિણુમેલું છે, એવા અખંડ જ્ઞાનરૂપ રાજ્યવાળા સાધુને કોનાથી ભય હોય ?”

હે રાજન્ ! જે જીવ ખીજા જીવોને અભય આપે છે તે જ જીવ ખીજાથી નિર્ભય બની શકે છે. જે જીવ ખીજા જીવોને ભય, ત્રાસ, કષ્ટ અને દુઃખ આપે તે જીવ નિર્ભયતાનો આનંદ મેળવી શકતો નથી. હે રાજન્ ! જે તારે સાચા નિર્ભય બનવું હોય તો તું પણ દરેક પ્રાણીને માટે અભયદ બની જા !

રાજ-પ્રશ્નો ! આપનો ત્યાગ, આપનું તપ, આપનું ચારિત્ર અદ્ભુત છે. પણ આ રાજ્ય-મહેલાતો, બગીચા અને વૈભવ કેમ છોડી શકું ?

મુનિરાજ-રાજન્ ! તારા અંતઃઅશુ ઉદ્વાહ ! આ રાજ્યપાટ, ધરખાર, બગીચા ને વાડીઓ આમાંથી અમર શું છે ? આ બધું છોડીને એક દિવસ જવાનું છે, પછી આવી ક્ષણભંગુર વસ્તુઓ પર મોહ અને મમતા શી ?

રાજ-પ્રશ્નો ! આપ કહો છો તે સમજાય તો છે. મેં જોયું છે કે ધણાએ શ્રીમંતોના ગગનચુમ્બી મહેલો જમીનદોસ્ત થઈ ગયા છે. અરે, મારા પોતાના બગીચા સુકાં સુકાઈ ગયા છે. ધણીવાર મને એમ થાય છે કે શું આ બધું છોડીને આપણે જવું પડશે ?

મુનિરાજ-રાજન્ ! જે જન્મો તે મરવાનો જરૂર. જેનું જન્મ તેનું મૃત્યુ અનિવાર્ય છે. “પુનરપિ જનનં, પુનરપિ મરણં” સંસારી માટે સદા છે જ. હે રાજન્ ! આ તારું રૂપ કે જેના ઉપર તને વધુ મમતા-મોહ છે તે વિનશ્વર છે; વીજળીના અમકાર જેવું ચપલ છે. હે રાજન્ ! તારી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રો, માતા-પિતા, બંધુઓ તને છોડીને ચાલ્યા જશે. તારા દુઃખમાં તેઓ બાગીદાર નહીં બની શકે કે તેમના દુઃખમાં વું

[૪૫૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

ભાગીદાર નહીં અને. હે રાજન્! મૃત્યુ અનિવાર્ય છે. સ્વજનો સ્વાર્થી છે. અને આ વસ્તુઓ વિનાશી છે. આ ભોગ ને વિલાસોની ક્યાંય તૃપ્તિ નથી, એમાં ક્યાંય સુખ નથી. રાજન્! “નૃષ્ણા ન જીર્ણા વયમેવ જીર્ણા:” એ યાદ રાખજે! અનાદિકાલથી આ જીવ આ સંસારનાં સુખો ને દુઃખોને ભોગવતો આવ્યો છે છતાં તે તૃપ્તિ નથી પામતો.

સુસ્વિનો વિષયાતૃપ્તા નેન્દ્રોપેન્દ્રાદયોપ્યહો ।

મિક્ષુરેકઃ સુસ્વીલોકે જ્ઞાનતૃપ્તો નિરજ્જનઃ ॥

“વિષયથી નહિ તૃપ્ત થયેલા ઇન્દ્ર, ચક્રવર્તિ, વાસુદેવ કે રાજા મહારાજાઓ વગેરે પણ સુખી નથી, જ્યારે જ્ઞાનથી તૃપ્ત થયેલા અને નિરંજન-કર્મમલથી રહિત એક મિક્ષુ સાધુ સાચા-ખરા સુખી છે.”

હે રાજન્! અમારા જેવા સાધુઓને જે સુખ, જે શાન્તિ અને જે આનંદ છે તે સંસારીઓને-તમારા જેવા રાજા મહારાજાઓને નથી. રાજન્! કાબળના ઘર જેવા સંસારમાં રહેતો, સ્વાર્થીમાં તત્પર સમગ્ર લોક કર્મથી લેપાય છે, પણ જે જ્ઞાન વડે સિદ્ધ પુરુષ છે તે લેપાતો નથી.

રાજા-પ્રભુ આપની વાત હવે મને સમજાય છે. આપની અમૃત વર્ષાવનારી આ વાણી મારા હૃદયને ખળભળાવી રહી છે. મને લાગે છે કે મારાં આટલાં વર્ષોમાં મને જે શાંતિ, સુખ અને આનંદ નહોતાં મળ્યાં તે અત્યારે પ્રાપ્ત થયેલાં છે. પ્રભુ! મને સમજાવો કે સુખ ને દુઃખ શું છે?

મુનિરાજ—રાજન્! સાંભળ:

પરસ્પૃહા મહાદુઃખં નિઃસ્પૃહત્વં મહાસુસ્વમ્ ।

एतद्भुक्तं समासेन लक्षणं सुखदुःखयोः ॥

“પારકાની આશા—લાલસા કરવી એ મહાદુઃખ છે અને નિસ્પૃહપણ્ય એ મહાસુખ છે. સુખ અને દુઃખનું આ સંક્ષેપથી લક્ષણ કહ્યું છે.”

રાજા—પ્રભુ, આ તો આપે મારા હૃદયની વાત કહી દીધી. ધણી વખતથી મને એમ થતું હતું કે સુખ ક્યાં છે? આપે આજે મને માર્ગદર્શન કરાવ્યું. પ્રભુ! સ્પૃહાના નાશને માર્ગ બતાવો.

મુનિરાજ—

छिदन्ति ज्ञानदात्रेण स्पृहाविषलतां बुधाः ।

“આત્મજ્ઞાની પુરૂષો જ્ઞાનરૂપ દાતરડા વડે સ્પૃહારૂપ વિષવેદીને છેદે છે.”

રાજા—પ્રભુ, હવે તૃપ્તિ શાથી થાય છે તે બતાવો એટલે બસ.

મુનિરાજ—રાજન્! સાંભળ—

पीत्वा ज्ञानामृतं भुक्त्वा क्रियासुरलताफलम् ।

साम्यताम्बुलमास्वाद्य तृप्तिं याति परां मुनि ॥

“જ્ઞાનરૂપી અમૃતનું પાન કરીને, ક્રિયારૂપ કલ્પવૃક્ષી-સુરલતાનાં ફળને ખાઈને; અને

અંક ૧૨]

શ્રી કુલપાક તીર્થ

[૪૫૯]

સમતા પરિણામ-સામ્યભાવરૂપી તામ્યુલનું આસ્વાદન કરી મુનિ-સાધુ મહાન તૃપ્તિ-સાચી શાન્તિને પામે છે.”

સંયતીરાજ—પસ પ્રભો, આપે “જ્ઞાનાંજનશલાકયા” મારાંઅંતઃચક્ષુ અને ચર્મ ચક્ષુ ઉદ્ધાર્યાં છે. આજે મને સાચી દષ્ટિ, સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, પ્રભો, મને આ શાશ્વત સુખનો ભાગીદાર બનાવી આપના જેવો બનાવો !

મુનિરાજ—રાજન, શાશ્વત સુખમાં કોઇ કોઈને ભાગીદાર બનાવી શકવું નથી, જે આત્મા સ્પૃહા-આશા છોડી સંતોષ-તૃપ્તિને સ્વીકારી ક્ષણિક સુખોના મોહને છોડે છે તે સ્વતઃ જીર્ણગામી બની આત્મકલ્યાણ કરે છે.

આ પછી શિકાર ખેલવા આવેલો રાજન સંયતી રાજ્યપાટ, મહેલ, આગબગીચા, કુટુંબ પરિવાર છોડી સંસારના સમરત જીવેને માટે “અભયદ” બની પોતે નિર્ભય બને છે. જેવટે આત્મકલ્યાણકારી ગર્હભાલી મુનીશ્વરનો તેમને મેળાપ થાય છે અને બંને પોતપોતાનાં જીવનવૃત્ત બંધી આત્મકલ્યાણના પંથે આગળ વધે છે. *

શ્રી કુલપાક તીર્થ

લેખક:-મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી

(ગતાંકથી ચાલુ)

તીર્થને નુકશાન

આ રીતે દક્ષિણનો ઇતિહાસ અને વસવપુરાણ જોતાં વિક્રમની તેરમી શતાબ્દના પ્રારંભમાં મહાન ધર્મક્રાંતિ થયેલ છે જેમાં વસવરાય મુખ્ય પાક બનેલ છે. તે લિંગાયત સંપ્રદાયનો નાયક હતો, તેણે સ્વધર્મનો પાયો રોપવા માટે ત્રણ સૂત્રો નક્કી કર્યાં હતાં: (૧) લિંગધારક મનુષ્ય સર્વોત્તમ મનુષ્ય છે જેના માટે આત્માનું અલિહાન આપવું. (૨) લિંગ રહિત મનુષ્ય આહાણુ હોવા છતાં અધમ છે માટે તેને બળવાનનો આશ્રય લઈ લિંગ અધાવવું અથવા મારી નાખવો. અને (૩) જૈન મંદિરોમાંની જૈન મૂર્તિઓ દુકડા કરીને ફેંકી દેવી: અને તેના સ્થાને તે મંદિરમાં લિંગ પધરાવી દેવાં. વસવમંત્રીએ આ વિશિષ્ટ સૂત્રો સ્વીકાર્યાં હતાં અને તે પ્રમાણે કામ કર્યું હતું, તેણે લિંગહીન રાજના ભંડારના પૈસાથી લિંગધર્મવાળાનો સત્કાર કર્યો હતો, પોતાને ત્યાં જંગમો (લિંગાયત બકતો) નો અખાડો જમાવ્યો હતો. (અ. ૩૯) કે જેઓ વિજયલના મૃત્યુ માટે પ્રપંચ રચતા હતા અને અનેક મંદિરોનો ધ્વંસ કરીને વામિયા થયા હતા. જેવટે તેના પ્રપંચમાં જગદેવ સપડાય છે અને જગદેવના હાથે વિજયલનું મધ્યરાત્રિએ મૃત્યુ થાય છે. આ ઘટના પછી જગદેવ કે વસવ વધુ વખત જીવ્યા નથી. આ દરમ્યાન કલ્યાણીથી દૂરના કર્ણાટકના પ્રદેશમાં લિંગધર્મના પ્રચારનું કાર્ય જોરશોરથી શરૂ થઈ ગયું હતું.

*ડુંઆમનો સંવાદ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના સંયતીય અધ્યયનના આધારે લખ્યો છે, વચ્ચેમાં વચ્ચેમાં મહોપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજકૃત જ્ઞાનસારઅષ્ટકમાંના કેટલાંક અષ્ટકોના સ્તોકોનો સંવાદમાં ઉપયોગ કર્યો છે.

[૪૬૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

આ બંધી વસ્તુસ્થિતિ ઉપરથી એવા અનુમાન ઉપર આવવું પડે છે કે વિજય-રાયના મરણ પછી લિંગાયતોએ કલ્યાણીથી ૧૫૦ માઈલ દૂર કુલ્પાકમાં પોતાનો અગ્રો જમાવ્યો હતો અને ત્યારથી કુલ્પાકમાં પણ એક સોમનાથનું મંદિર અસ્તિત્વમાં આવ્યું હતું. આ જ અરસામાં જગન્નાથજી, પંદરપુર, ચાંદવડની ગુફા, કોલ્હાપુર વગેરે સ્થાનોમાં પણ જૈન મંદિરો પર આક્રમણ થયાં હોય એમ સંભવે છે. પરંતુ પ્રસ્તુત લેખમાં વિષ-યાન્તર ઘટ જવાના બયથી એ સંબંધી લખવું ઉચિત ધાર્યું નથી.

કુલ્પાકમાં લોકવાયકા એવી છે કે વસવરાયે કુલ્પાકજીના જૈન મંદિરમાંથી જિન-મૂર્તિને ફેંકી દઈને તે જ મંદિરમાં શિવલિંગની સ્થાપના કરી હતી. પછી જૈનોએ નજીકમાં જ જૈન મંદિર તૈયાર કરી તેમાં માણેકસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. પ્રત્યેક લિંગાયત જનોઈના બદલે લિંગ ધારણ કરે છે અને તેના મૃત્યુ બાદ તેની સમાધિ ઉપર એ જ લિંગની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. આ રીતે પણ સોમનાથના મંદિરમાં અનેક લિંગનો વધારો થયો છે. એ સોમનાથનું મંદિર અત્યારે વિદ્યામાન છે. અને તેનાથી ૨૦૦ શીટની દૂરી પર એ માણેકસ્વામીનું જિનમંદિર પણ વિદ્યામાન છે. એટલે વિક્રમની તેરમી સદીના પ્રારંભમાં આ તીર્થને મોટી ખરાબીમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું.

જો કે આ માન્યતાનાં સીધાં પ્રમાણો મળતાં નથી, પણ તત્કાલીન ઇતિહાસગ્રંથ અને લોકવાયકા ઉપરથી આમાં સત્યાંશની પ્રતીતિ થાય છે.

આ કટોકટીના પ્રસંગ પછી લગભગ સવાસો વર્ષ જતાં શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ કુલ્પાકજી માહાત્મ્ય લખ્યું છે. અને બીજાં દોઢસો વર્ષ જતાં શ્રી સોમધર્મગણિએ તેની યાદ આપી છે. તેમજ 'હીરસૌભાગ્ય' કાવ્યમાં તથા શિલાલેખોમાં તેનો ઉલ્લેખ થયો છે.

શ્રી કુલ્પાકતીર્થમાંના લેખો

શ્રી કુલ્પાકતીર્થમાં નીચે મુજબ લેખો મળ્યા છે:

પહેલી ઝોરડીમાંના લેખો

[૧]... (૧) ૧દધર્મદ્રુમકંધરઃ શ્રિતનરઃ શ્રીદેવકાર (૨) શ્રીતપાગચ્છનાયક સુવિહિંતશિરોમણિ... (૩)... સાધ્વી શ્રીનંદપ્રભાગણિની સંઘા... (૪)... ગા સા. સરવણ સા. (સો) (૫)... પ્રહિરપટ્ટ વિ શ્રીકલ્હ... ।

(આ લેખ બહુ તુટક છે)

[૨] (૧) દ્વારહારઃ શ્રીગાંવરઃ સુન્દરઃ પાયાદ્ધઃ શમ... (૨) શ્રીદેવસુન્દર-સુરિશિષ્યોપાધ્યાય શ્રીજયચન્દ્રગણયઃ (૩) સુન્દરીપ્રવરસાધુસાધ્વીપરિવારપરિ-વૃક્તાઃ સંઘમુ... (૪) ધર સંઘાગ્રસર મા. તેજા સંઘાનુગ કા૦ રામાસ૦ (૫)... (૬કેનદ્રિવદસ્વાતસમ્મા) શ્રીસંઘસહિતઃ પત્ની સ૦ ।

[૩] (૧)... ૬૫ શાક ૧૩૩૩ વીરાવસ (૨) સંઘવી માલદવી ઘુઘા(ચુઘા)ળ-લીસુતુ (૩) ઘો (ચો)રાધસુસંઘમરા... (૪)... (૫)...

૧ અહીં તેમજ આગળ કૌસમાં આપેલ આ અગ્રેજ આંકડા મૂળ લેખની તે તે અંકની પંક્તિને સૂચવવા માટે આપ્યા છે.

અંક ૧૨]

શ્રી કુટપાક તીર્થ

[૪૬૧]

(આ ત્રીજો લેખ શિશ્યોંધ રહિત લિપીમાં અને મારવાડી ભાષામાં છે.)

[૪-૧] (1) સંવત ૧૪૬૫ વર્ષે વૈશ્વવદિ ૫ મળઘોર જારીસુત સાળત હુણસિ શ્રીમાણકદેવપ્રણમિતા ।

(આ લેખ ઉપર કોરેલો છે. એના અક્ષર બુદ્ધિ પડે છે તેથી તે પ્રક્ષિપ્ત હોય એમ લાગે છે.)

[૪-૨] (1) ॥૨૦ ॥ સં૦ ૧૪૮૧ વર્ષે શ્રીમાણિકસ્વામિભૂવ-(2) ॥ ને સા૦ કામાસુત ગુણરાજ સહજરાજ હંસ-(૩) ॥ રાજ પાસરાજ દસેરાજ દેવરાજ જાત્રા સફલ (4) સંઘવી પાલહાનિ સંઘિ ઘાઈ વેહસરિ માતા ।

(આ લેખ શિલાના જમણા ભાગમાં છે)

[૪-૩] (1) ॥૨૦ ॥ સંવત ૧૪૮૧ વર્ષે શ્રીમાણિકસ્વામિભુવ-(2) ॥ ને સો૦ જસંગસુત ઘજેસીહ જાત્રા સફલ (3) ॥ સંઘવી પાલહાનિ સંઘિ માતા ગોદીઘાઈ ।

(આ લેખ શિલાના ડાબા ભાગમાં કોતરેલ છે)

[૫-૧] (1) ॥ સંવત ૧૪૮૧ વર્ષે વૈશ્વશુધ ૫ સોમેશ્રી

[૫-૨] (1) ॥૨॥ સ્વસ્તિ શ્રીમાણિકસ્વામિ સંવત ૧૪૮૭ વર્ષે શાકે ૧૩૫૨ પ્રવર્તમાને (2) ॥ વૈશાખ માસે સાહજિતહાસિદધિતઅમાદાયા ધીબુ પશ્યતિ ॥

[૫-૩] (1) મલધારગચ્છીય (2) શ્રીવિદ્યાસાગર (3) સ્થરિ ।

(આ લેખના બે પેટા લેખોની ત્રણ લીટી શિલાના જમણા ભાગમાં અને ત્રીજા પેટા લેખની લીટી ત્રણ ડાબા ભાગમાં છે.)

(૬) (1) સ્વસ્તિ શ્રીમત્પદાંભોજ । મેજુષા સન્મુખી સદા । તસ્મૈ દેવાધિ-
દેવાય । શ્રીઆદિપ્રભવે નમઃ ॥૧॥ સંવત ૧૭૬૭ વર્ષે । (2) વૈશ્વશુદ્ધદશમી
પુણ્યાર્કદિને વિજયમુહૂર્તે શ્રીમાણિક્યસ્વામિનામ્નઃ આદીશ્વરભગવતો વિંબરત્ન
પ્રતિષ્ઠિતં । દિ-(3)હ્રીશ્વર પાતશાહ શ્રીઓરંગજેવ આલમગીરપુત્ર પાતશાહ
શ્રીઘઠાદરશાહવિજયરાજ્યે । સુઘાદાર નઘ્વાઘ (4) મહમ્મદયુસુફજાન ઘઠાદર
સહાય્યાત્ તપાગચ્છે મટ્ટારક શ્રીવિજયપ્રમસૂરિશિષ્ય મં૦ વિજયરત્નસૂ-(5)રિષરે
સતિ પંડિત શ્રીધર્મકુશલગણિશિષ્ય પંડિત કેસરકુશલેન ચૈત્યોદ્ધારશ્ચ કૃતઃ...
(6) કેન પ્રાકારઃ કારિતઃ । શાકે ૧૬૩૩ પ્રવર્તમાને...।

(લેખાંક ૧, ૨ અને ૬ ની લીપી સમાન લાગે છે.)

[૭] (1) ॥ સંવત ૧૪૮૧ વર્ષે તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમટ્ટારક ॥ (2) ॥
શ્રીરત્નસિંઘસૂરિ ॥ પ્રસાદેન શ્રીસ્તંભતીર્થે મં૦ સીતાસુત (3) ॥ મં૦
લાક્ષણસી । સુત મં૦ કરણજસ મં૦ કૂંપા મં૦ ઘાપાપુત્રઃ ॥(4)॥ મં૦ ઠારા મં૦
વિજયસીં મં૦ ઠારાપુત્ર મં૦ દેવધર સં૦ ॥(5) ॥ ઘસકુ શ્રાવિકાદિ સપરિવારૈઃ
શ્રીમાણિક્યસ્વામિ પ્ર-॥ (6) ॥ મુ તીર્થાધિરાજ સર્વસમયં ત્રિસંધિમગ્રે
નમસ્કાર ॥

[૪૬૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૬]

બીજી આરટીમાંના લેખો

[૮-૧] (1) ૧૥૦ ॥ સ્વસ્તિ શ્રી માણિક્યદેવોસ્તુ શ્રેયસે શ્રેયસે સતાં...।
(આ શ્લોક ઉપરના ભાગમાં છે.)

[૮-૨] (1) સ્વસ્તિ: શ્રી સંવત ૧૪૮૭ ।
(આ પેટા લેખ શિલાના જમણા ભાગમાં ત્રણ-ચાર લીટીમાં છે.)

[૮-૩] (1) સ્વસ્તિ શ્રી...૧૪૮૭ ।
(આ પેટા લેખ શિલાના ડાબા ભાગમાં ૩-૪ લીટીમાં છે. આ શિલા અંધી લીટીમાં દખાઈ ગઈ છે.)

[૯] આ લેખ બિલકુલ ઉકલતો નથી.

[૧૦-૧] ભૂમિવારહઠકાનમસ્કરુદ્રઠ (આ લીટી ઉપર જ કોરેલ છે અને પ્રક્ષિપ્ત લાગે છે.)

[૧૦-૨] સંવત ૧૪૭૨ વર્ષે માહશુદિ ૧૧ ર(વે)ત...મટ્ટાચક દ્વાં (?) સોમ-સુદરસુરિશિષ્યશ્રીમટ્ટારક...(2) શ્રીઉદયસુદર...રાણજાનકગણિ ઉમાદર્શગણિ વિમલસંયમગણિ રાજવર્ધનગણિ(3) ચારિત્રરાજગણિ રત્નશેખરમુનિ રત્નપ્રથમગણિ તીર્થશેખરગણિ વિવેકશેખરગણિ (4) ધીરકલશગણિ સાધ્વી વિજયરત્નિગણિ કી સંવેગણલાષ્ટદય મતિલા(મ)નૃહલાદિ (5) પરિવારયુતા: શ્રીજિનશાસન-પ્રૌઢપ્રભાવક ક્ષં (ક્ષાલયવિજયગણિ) ।

[૧૧] બુઓ લેખ ૧૪ એક લેખના આ બે કટકા બંધા ચોડી દીધા લાગે છે.

[૧૨-૧] (1) સં૦ ૧૪૬૫ સા લીલાસુત સા કાન્હા (સી) (2)...ચરદે સુત સાનાહુયુમાદિરમાત ।

[૧૨-૨] (1)...સંવતુ ૧૪૬૫ સા આલહાપપાલસુતા (2) પુરણશ સં૦ ચલમ ૪૬૫ ચૈ૦ સુદ ૪ મ૦...।

[૧૨-૩] (1) ॥૬૦॥ સંવત ૧૪૮૧ વર્ષે શ્રીમાણિકસ્વામિભુવને સા૦ રતાસુ- (2) ॥ ત હંસરાજ હરાજ કામરાજ ધુરમા જાત્રા સફલ (3) ॥ સંગવી પાલહાનિ સંધિ માતા સંપૂરી વાઈ (4) પ્રણમતિ ।

[૧૩] (1)...વોતરાગ સા૦ શ્રીરાણામુધાસુતુ સા (2)...સા૦ વોષઠધનસી સુતુ સા૦ ધામા સા નાગ (3)...આસા સોમા સુતુ માણકદેવણ્યે પ્રણામિતં... (4) મકા ફુલની ત્યા ફુગા તીલંગ રાઈ વિઈ બંદિછો...(6)રિકા રંહુ શેડુ સાંવતુ

૧ 'શ્રીતીર્થક્ષેત્ર કુલ્પાક' નામક દ્વિ-દીલાખાના એક પુસ્તકમાં આ લેખ નવમા લેખ તરીકે આ પ્રમાણે આપવામાં આવ્યો છે:

(૨૫) શ્રીમાણિક્યદેવભુવને ।

સ્વસ્તિ શ્રી: સંવત ૧૪ ।

સ્વસ્તિ શ્રી માણિક્યસ્વામિપ્રસાદાત્ ૧૪૮૭ વદી વેશાખમાસે શ્રી પ્રા ।

સંવત ૧૪૮૭ વર્ષે શાકે ૧૩૫૨ પ્રવર્તમાને...માસે માણિક્યસ્વામીયાત્રાયાં...

...સાચરુદ્ર...।

અંક ૧૨]

શ્રી કુલપાક તીર્થ

[૪૬૩]

૧૬૬૫ સર્વજિતનામ સાબક (7)...ધાણસી સુતુ સાં છાગદેધામા (પ્રમુ) ગોપાલ
વંદ્રા...(8)... નાઘાપા સુ(તુ) ક્ષેત્રસુદધિ માણિકસ્વામી (9)...નસ્કા રૂં ૨૦૦૦
સાં આલા (ગમમલસાં)

[૧૪] બુઓ લેખ ૧૧. એક લેખના આ બે કટકા બંધા ચોડી દીધા લાગે છે.

પેદીની પાસે ઓરડીની બહાર

[૧૫] લેખ છે. લીપી સુંદર છે પણ અક્ષરો ઝીણા છે તેથી લેખ બંધવતો નથી.

વચલી ઓરડીની બહાર

[૧૬] પદ્મિનામમાં મોટા અક્ષરોમાં છે. કાતરણી મરોડદાર છે, છતાં ઉકેલવામાં
બહુ મુશ્કેલી પડે તેવો છે.

શિખર પર ત્રાંબાની પટ્ટીમાં ધ્વજાદંડનો લેખ

[૧૭] સંવત્ ૧૯૬૬ શાકે ૧૮૩૧ પ્રવર્તમાને માસોત્તમે માસે પૌષમાસે
કૃષ્ણપક્ષે તિથૌ ૧૧ શુક્રવાસરે જૈન પ્રવેતાંવર શ્રીસંઘકી તર્ફસે શ્રીકુલપાકજી
મંદિરે ફિર ઘમરકલ પાલટરાયા વીર સંવત ૨૪૩૬।

ગાદીપરના લેખો

ગાદી ઉપરનો ભાગ [૧૮] (1) ॥ શ્રી સંવત્ ૧૪૮૩ વર્ષે દેવ શ્રી માણિક્ય
સ્વામી । તપોગચ્છાધિરાજ શ્રી સોમ- (2) ॥ સુંદરસૂરિચરણારવિદ સાધુપરિવાર
પરિવૃત્ત પં. શાંતિશગણિસદુપદેશપેશલી (3) ॥ મૃત જ્ઞાનરત સો. પાલહી મહુ
સો. ધનપાલુ, સુત પરમાર્હત સોં...દીર શ્રમણોપા- (4) ॥ સક (મું)ગક શ્રી
માણિકસ્વા(મિ) ક્ષિરાબ્ધિદેવં સર્વદૈવત્રિસંઘ્યં સમુપાસતે તદા (5) ॥ (સો) મા
સો. પુમાદગત (6) વાર ૨૫૦૦૧ ચૈત્ર વદિ ૫ ।

(આ લેખની લીપી-અક્ષરો-સંસ્કારિત અને સુંદર છે)

ગાદી નીચેનો બમણો ભાગ [૧૯] (1) સંવત્ ૧૪...(2)...(3) પુત્ર સા ચિરશ્રી
પાસદેવિ । પુત્ર શ્રીધર (4) દેવરાજ માણિક્યક્ષીતૌ કુલપાક શ્રી (5)...
(6) દેવરાજ...।

ગાદીની નીચેનો ડાબો ભાગ [૨૦] (1) સંવત્ ૧૪૭૫ વર્ષે (ઘાત) શુદિ ૧૧
સૌ(કઠ્યા) હર (2) વંચે રાં પાસુસુત સં ઉસરાજ પુત્ર રત્નસિ(3)હ માતા
શઝરાઈ માર્યા શ્રીમુડવાઈ સુદિતા શ્રી માણિક...।

(આ લેખની લીપી અને બમણા ભાગના લેખની લીપી બંને સમાન છે. અને
ગાદીના ઉપરના ભાગના લેખની લીપીથી ભિન્ન છે.)

ગાદીની નીચે વચલો ભાગ [૨૧] આ સ્થાને લેખ છે પણ બહુ જ બેઠમ અને
બનાવટી જેવો લાગે છે. અક્ષરો દેખાવા છતાં વાંચી શકાય એવા નહીં હોવાથી એ લેખ
નથી લઈ શકાયો,

[૨૨] શ્રીમન્નામિનન્દન વૃષભજિનો વૃષભલાંછને ઋષભઃ ॥

તત્સુભરતચક્રી-ચિન્મ્યકૃતા-ચક્ષકોટિરઃ ॥ ૧ ॥

[૪૬૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૫૫૬]

પ્રલમ્બકીકરમુદ્રા-મરકતમણિનિર્મિતા વૃષભમૂર્તિઃ ।
 પુંડરીકગણધરપ્રતિષ્ઠિતા મહિમધામાઽમૂર્ત્ ॥ ૨ ॥
 માગત્કદાપિ કિયદ્ગતા વા તત્ર કિયત્કાલે ।
 લંકાપુર્યો રાવણ-ભાર્યા-મંદોદરીમહિતા ॥ ૩ ॥
 તત્ર સ્થિતિઃ ષળ્માસાયા મંદોદર્યાપિ સાયરે મુક્તા ।
 તન્નાપિ કિયત્કાલૈર્જાતા ॥ ૪ ॥
 ॥ ૫ ॥ શ્રીશંકરનામ્ન ॥ ૬ ॥ ઉદ્ધાર તત ।...
 ॥ ૭ ॥ શુભલગ્ને વિમ્બ યદા... .. ॥ ૮ ॥ પ્રણિતા : શ્રીવિજય-
 સેનસૂરીશ્વરાદિ ।...શિષ્યઃ શ્રીવાચકમણિ ॥ ૯ ॥

ચન્દ્ર-રસ-તર્ક-બ્રાણા (૧૬૬૫) ઝઢે હસ્તમે ચ શશિવારે ।
 ચૈત્રિસિત પૂણિમાયામમલમૂર્તિઃ પ્રતિષ્ઠિતા રમ્યા ॥ ૧૦ ॥
 વિહિતા યા પ્રતિપૂજ્યઃ માણિક્યસ્વામિનાં જગદ્રત્ના ।
 ઋદ્ધિ બુદ્ધિ સિદ્ધિ વૃદ્ધિ પ્રતિષ્ઠિતાનન્દિતા ભવિતા ॥ ૧૧ ॥
શ્રીમાણિક્યસાગરાદાની તા. દા. મા. પ્રા....મા ।

[૨૩] સંવત્ ૧૪૭૯ વર્ષે શ્રીમાણિક્યસ્વામિ તપાગચ્છે મટારક શ્રીભુવન-
 સુંદર સુરિ સંપરિવારેણ કોઠારી સાંવતસુત...સંઘવી પુનસી પુત્ર માતા પુત્ર
 પરિવારેણ યાત્રા કૃતા ।

[૨૪]... ..ઉદારબુદ્ધિપર... ..।

[૨૫] સંવત્ ૧૪૮૧ (વર્ષે) સ્વ ॥ શ્રી ॥ પ્ર ॥...જ્ઞાતિ સહ । ગુરુ મટારક
 શ્રીસોમસુન્દરસુરિપાદાઃ શ્રી પં. શાંતિ...પ્રસાદેન સાર્થવાહ નરસી સહ વિજપાલ
 માતા બાઈ સોમા પુત્ર સહાયતઃ.....શ્રીસંઘગનવત્પ્રભાભિઃ શ્રીમાણિક્યજિન...
 શ્રીસંઘાન્વિતા... ..।

[૨૬] શ્રીમાણિક્યસ્વામિપ્રસાદતઃ સંવત્.....ચૈત્રસુદિ પઢિવા સોમવારે
 સંઘવી સહિતા... .. ૧ ।

[૨૭] શ્રી સંવત્ ૧૪૮૧ વર્ષે ચૈત્ર વદિ ૪ સોમવાસરે...ગચ્છાધિરાજ મટારક
 શ્રીરત્નસિંહસુરારાણાં પ્રસાદાત્ શુભતીર્થ યાત્રા મ૦ અલસીવા.....પ્રપુત્ર
 મ. ઘાસી મ. કર્મસી વા-રત્નીપુત્ર મ. ધન્ના અત્રોગા.....સ મહાકુટુમ્બ
 શ્રીસંઘાગ્રણી જાત્રા પરિપૂર્ણા સદિવ ।

[૨૮] શ્રીમદ્ ભગવત્કરચરણાશ્રિત વર શ્રીદેવસુરિવરઃ ઉપકાર પ્રશસ્ત
 સ્મરંશ્રી તપગચ્છનાયક સુરિહિતશિષ્ય.....ગણાનિકરઃ મટારકસુરિ...સાધુ
 લક્ષ્મીસાગરગણીર્થ ય લચ્છી...જિતચૂલાર્ચિત...સુંદર.....।

‘ શ્રી તોર્થક્ષેત્ર કુલપાક ’ નામક યતિ શ્રી આલયદ્રાચાર્યશ્રીલિખિત હિન્દી ભાષાના
 પુસ્તકમાં કેટલાક લેખો આપેલ છે. પણ ઉપરના નં. ૧થી ૨૧ સુધીના લેખો અમે અતે
 તપાસીને લીધા છે તેથી તે પ્રમાણે આપ્યા છે અને નં. ૨૨થી ૨૮ સુધીના લેખો ઉક્ત
 પુસ્તકમાંના લેખો ઉપરથી આપ્યા છે. કારણ કે અમે તેને મેળવતાં તે અરાખર લાગ્યા છે.
 આ લેખો સંબંધી વિચારણા હવે પછી નોંધશું. (ચાલુ)

વિક્રાનોને આમંત્રણ

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નો ત્રીજો વિશેષાંક

દી પોત્સવી અંક

[એની યોજના]

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નું સાતમું વર્ષ આવતા અંકે શરૂ થાય છે. સાતમા વર્ષની શરૂઆત ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ના ત્રીજો વિશેષાંક દીપોત્સવી અંક પ્રકટ કરીને કરવાનો અમે નિર્ણય કર્યો છે.

પ્રથમ વિશેષાંકમાં અમે લગવાન મહાવીર સ્વામીના જીવન-ચરિત્ર ઉપર પ્રકાશ પાડતી સામગ્રી આપી હતી અને બીજા વિશેષાંકમાં લગવાન મહાવીર સ્વામી પછીનાં ૧૦૦૦ વર્ષનો જૈન ઇતિહાસ આપ્યો હતો. આ ત્રીજો વિશેષાંક અમે બે વિશેષાંકના અનુસંધાનમાં જ પ્રગટ કરવાનો હોઈ તેમાં વીર નિર્વાણ સંવત ૧૦૦૦થી વીર નિર્વાણ સંવત ૧૭૦૦ (વિક્રમ સંવત ૫૩૦થી વિ. સં. ૧૨૩૦) સુધીના સમયનો જૈન ઇતિહાસ આપવાનો છે. એટલે કે એમાં શ્રી દેવદર્શિગણિ ક્ષમાશ્રમણ પછીથી લઈને કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજ સુધીનો જૈન ઇતિહાસ આપવાનો છે.

આ યોજના પ્રમાણે ઉપર જણાવેલ ૭૦૦ વર્ષના જૈન સ્વેતાંબર સંપ્રદાયના ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડતા, ખાસ કરીને ઇતિહાસ, સાહિત્ય, કળા, શિક્ષણ-સ્થાપત્ય કે પુરાતત્ત્વ વગેરે વિષયોના લેખો આ વિશેષાંકમાં આવી શકે.

ઇતિહાસ—આ વિભાગમાં તે અરસામાં થઈ ગયેલા મહાન ધર્મ-ગુરુઓ-જૈનાચાર્યો, જૈન સાધ્વીઓ, ગુરુપદ્મપરંપરા, ગરુદો, જૈન રાજાઓ, જૈન રાજવંશો, જૈન મંત્રીઓ, શ્રાવકો, શ્રાવિકાઓ વગેરેનાં પ્રમાણભૂત જીવન-ચરિત્રોનો તેમજ તે કાળની રાજનૈતિક, સામાજિક કે ધાર્મિક વિશિષ્ટ ઐતિહાસિક ઘટનાઓનો સમાવેશ થઈ શકે.

સાહિત્ય—આ વિભાગમાં એ સાતસો વર્ષમાં રચાયેલ આગમને લગતું—આગમો ઉપર પ્રકાશ પાડતું (ટીકા વગેરે રૂપ) સાહિત્ય, સંસ્કૃત—પ્રાકૃત ભાષામાં રચાયેલા બીજા અનેક વિષયોના નાના મોટા ગ્રંથો, એ ગ્રંથકારોનાં જીવન—ચરિત્રો, જૈન લીપીનો વિકાસ, તે વખતની પઠન—પાઠન શૈલી તેમજ એ સાતસો વર્ષના ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડતા ગ્રંથોનો પરિચય વગેરે વિષયોનો સમાવેશ થઈ શકે.

કળા—તે વખતની જૈન કળાનું સ્વરૂપ, જૈન ચિત્રકળા, લેખનકળા આદિનો વિકાસ, જૈન કળાનો પ્રભાવ અને તેનું વૈશિષ્ટ્ય વગેરે આપી શકાય.

શિલ્પસ્થાપત્ય અને પુરાતત્ત્વ—એ વખતમાં સ્થાપન થયેલાં જૈન તીર્થો, દેરાસરો, અન્ય ધર્મસ્થાનકો તેમજ તેના સ્થાપકોને લગતી હકીકત; એ સમય ઉપર પ્રકાશ પાડતા શિલાલેખો, ત્યારના જૈન સ્થાપત્યની વિશેષતા, એ સ્થાપત્ય અને વર્તમાન સ્થાપત્યની તુલના અને એ કાળ ઉપર પ્રકાશ પાડતા પુરાતત્ત્વના અવશેષો વગેરે વિષયોનો આ વિભાગમાં સમાવેશ થાય છે.

આ સમયમાં થયેલાં તીર્થો, દેરાસરો, શિલાલેખો, હસ્તલિખિત ગ્રંથો કે બીજા કોઈ બાબતોનાં ચિત્રો અમને મળશે તો તેને પ્રગટ કરવા માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે.

આ વિશેષાંક વધુમાં વધુ ઉપયોગી અને એવી અમારી ઉમેદ છે, અમારી આ ઉમેદની સફળતાનો આધાર પૂજ્ય મુનિરાજો અને અન્ય વિદ્વાનો તરફથી મળનાર લેખસામગ્રી ઉપર છે.

અમે સૌ પૂજ્ય મુનિમહારાજોને તથા અન્ય વિદ્વાનોને સાદર વિનંતી કરીએ છીએ કે તેઓ ઉપરના વિષયોને લગતા, આધારપૂર્ણ, મુદ્દાસર અને ટૂંકા (બનતાં સુધી આ માસિકના ૬ થી ૮ પૃષ્ઠમાં સમાઈ શકે તેવડા) લેખો બની શકે તેટલા વધુ પ્રમાણમાં મોકલીને અમારા આ પ્રયત્નને સફળ બનાવવામાં અમને સહાયતા કરે !

—વ્યવસ્થાપક.

લેખો વગેરે ભાદરવા વદિ ૧૦, તા. ૧૬-૯-૪૧ સુધીમાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવા—

વ્યવસ્થાપક, શ્રી. જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિંગભાઈની વાડી, ઘીકાંટા, અમદાવાદ.

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નો ૧૫-૮-૪૧નો વધારો

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

નું

છઠ્ઠા વર્ષનું

વિષય-દર્શન

પ્રતિકર

‘ઝૂંચે વેઝૂલ’ અંગેનો પત્રવ્યવહાર : વ્યવસ્થાપક	૧૧૨
‘જૂનું મંદિર’ પ્રકરણનું સમાધાન :	” ૧૭૭
જૈનધર્મનો વિકૃત ઇતિહાસ : મુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી	૨૫૨
”	” ૨૭૬

સાહિત્ય

મૂલાચાર : મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	૬, ૫૮, ૧૨૬, ૧૮૩
વંટાકર્ણુ જૈન દેવ જણાતા નથી : શ્રી. લાલચંદ ભ. ગાંધી.	૧૧
તિલકમંજરી : મુ. મ. શ્રી. સુશીલવિજયજી	૭૭
તત્ત્વાર્થભાષ્ય ઔર અકલંક : શ્રી. જગદીશચન્દ્રજી જૈન	૧૫૫
આમ્યમાતા અને છક્કુરસ પ્રબંધ : શ્રી. રતિલાલ દી. દેસાઈ	૨૦૩
સ્વાદ્વાદની સર્વવ્યાપકતા (અભિપ્રાયો) : મુ. મ. શ્રી. સુશીલવિજયજી	૨૪૭
પદ્મપુરાણકી ઉત્પત્તિ : મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	૨૭૪
જૈનદષ્ટિએ ભૂગોળ-ખગોળ : પં. મ. શ્રી. ધર્મવિજયજી	૩૦૩, ૩૬૧ (સાલુ)
બિપાધ્યાય શ્રી. યશોવિજયજીકૃત ગ્રંથો : આ. મ. શ્રી. વિજયપદ્મસૂરિજી	૩૧૬
મહાપુરાણકા ઉદ્ગમ : મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	૩૩૫

(२)

छेदपीठ तथा सामायिक भाष्य :	”	३६४
हीरविजयसूरिण सभंधी त्रयु सन्मयो : सु. म. श्री. न्यायविजयण		३६७
केटलाक ट्याओनी पुष्पिकाओ : सु. म. श्री. कान्तिसागरण		४१५
ऐतिहासिक दृष्टिसे प्राचीन जैन		
वाङ्मयका महत्व : श्री. भा. रं. कुलकर्णी		४१८
एक अलभ्य महत्वपूर्ण प्रति : श्री. अग्रचन्दजी नाहटा		४२२

इतिहास, शिल्प, स्थापत्य

श्री काशी तीर्थविषयक संशोधन : श्री पन्नालालजी दुगड		४२
आलापुर : सु. म. श्री. कान्तिसागरण	४६, ७३, १०७, १५०	
जैनधर्मकी ऐतिहासिकता : सु. म. श्री ज्ञानसुन्दरजी		६७
‘पञ्चावमें जैनधर्म’ शीर्षक लेखमें संशोधन : श्री पन्नालालजी दुगड		८७
कतिपय संशोधन		१०४
आगमगच्छीय आचार्य परम्पराकी नामावली : श्री अग्रचन्दजी नाहटा		१४०
श्री अर्जुनकल्प : श्री. आलाख प्रे. शाह	१६६, २३२	
“मालपुराना केटलाक शिलालेखो” शीर्षक		
लेखमें संशोधन : श्री पन्नालालजी दुगड		२१६
केटलाक ऐतिहासिक पद्यो : सु. म. श्री. कान्तिसागरण	२४०, २६८	
बीकानेरके कुछ प्रतिमालेख : श्री हजारीमलजी बांठिया		२७३
मालपुराना वधु लेखो : सु. म. श्री. ज्ञानविजयण	२८०, ३७५	
महामहोपाध्याय श्री यशोविजयण (श्रवन) : आ. म. श्री. विजयपद्मसूरिण		२९३
इलोधी तीर्थ सभंधी वधु प्रकाश : सु. म. श्री. न्यायविजयण		३१४
श्री कुटपाक तीर्थ : सु. म. श्री. ज्ञानविजयण	३३९, ३५३, ३६४, ४५९ (शालु)	
मे जैन युक्तो : श्री. नाथालाल छ. शाह		३४२
आंदनवाडाना प्रतिमालेखो : सु. म. श्री. जिनलद्विजयण		३७२
काडियावाडमां जैनधर्मनी प्राचीनता : (जन्मभूमि'नो उतारो)		३९०
महुडीनी जैन प्रतिमाओ : सु. म. श्री. न्यायविजयण		४०७
अनकाछ टनकाछनी जैन युक्तो : श्री. नाथालाल छ. शाह		४२६
त्रयु प्राचीन जैन युक्तो :	”	४४४
महुडीनी मूर्तिओ जैन छे : श्री. हसमुअलाल धी. सांडणिय		४४७

(3)

ચરિત્ર, કથા, વાર્ણન, ઉપદેશ

જ્ઞાનધર્મી વીરોનાં પરાક્રમ : શ્રી. મોહનલાલ દી. ચોકસી ૪, ૬૪, ૯૩, ૧૩૮,
૨૭૬, ૩૧૧, ૪૨૧, (ચાલુ)

શાહ અમરચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૨૭
ચંપાપુરીકલ્પ : શ્રી. અંબાલાલ પ્રે. શાહ	૩૨
હરિયાલી : મુ. મ. શ્રી. જ્ઞાનવિજયજી	૩૪
કરુણાસિન્ધુ : મુ. મ. શ્રી. સુશીલવિજયજી	૩૭
વૈભારગિરિકલ્પ તથા ઉજ્જયંત સ્તવ : શ્રી. અંબાલાલ પ્રે. શાહ	૬૧
શાહ કેશરીચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૭૦
જ્ઞાનેતર ગ્રંથોમાં અભક્ષ્યનો વિચાર : મુ. મ. શ્રી. રામવિજયજી	૧૨૬
પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ [કાવ્ય] : મુ. મ. શ્રી. લક્ષ્મીસાગરજી	૧૨૮
દશવિધ યતિધર્મ સ્વરૂપ : આ. મ. શ્રી. વિજયયતીન્દ્રસૂરિજી	૧૩૧
આષાઢભૂતિની અદ્ભુત વાર્તા : મુ. મ. સુશીલવિજયજી	૧૪૨
શાહ માણિકચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૧૪૭
બાર ભાવના : આ. મ. શ્રી. વિજયયતીન્દ્રસૂરિજી	૧૮૧
મહારાજ હિન્દુમલજી વૈદ : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૧૯૩
આપણી જ્ઞાનપરમો : શ્રી. કેસરીચંદ હીરાચંદ ઝવેરી	૨૧૦
તારાતંબોલવિષયક ઉલ્લેખ : શ્રી સાગરમલજી કોઠારી	૨૨૮
શાહ ફત્તેહચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૨૨૯
રાજકુમાર : રતિલાલ દી. દેસાઈ	૨૫૬
અષ્ટાપદ મહાતીર્થ કલ્પ, પ્રતિષ્ઠાન પત્તન કલ્પ	
અપાપાપુરી કલ્પ : શ્રી. અંબાલાલ પ્રે. શાહ	૨૮૫
પાપના પડઘા : શ્રી. રતિલાલ દી. દેસાઈ	૨૮૯
વસ્તુપાલ-તેજપાલ મંત્રીકલ્પ : મુ. મ. શ્રી. યશોભદ્રવિજયજી	૩૩૩
તૃષ્ણાનો જ્ય : શ્રી. રતિલાલ દી. દેસાઈ	૩૪૩
ધન્ય માતા ધન્ય પુત્ર :	૩૮૩
શાહ હુકુમચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૪૨૪
લક્ષ્મીચંદજી સુરાણા :	૪૪૦
પર્વાધિરાજ : મુ. મ. શ્રી. ચરણવિજયજી	૪૪૨
સંચિતિરાજ : મુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી

(૪)

તત્ત્વજ્ઞાન

જૈનદર્શનકા કર્મશાદ : આ. મ. શ્રી વિજયલલિતસુરિજી	૧૯, ૮૩, ૯૬, ૧૩૩
મોક્ષ અને તેતું સુખ : મુ. મ. શ્રી. ભદ્રંકરવિજયજી	૨૨
નિહ્નવવાદ : મુ. મ. શ્રી. ધુરધરવિજયજી (ક્રમાંક ૬૦થી ચાલુ)	
	૫૩, ૧૦૦, ૧૩૫, ૨૧૧, ૨૪૪, ૩૦૭, ૩૯૯, ૪૩૫ (ચાલુ)
આત્માતું સ્વરૂપ : મુ. મ. શ્રી. ભદ્રંકરવિજયજી	૧૮૯, ૨૨૪

સ્તુતિ-સ્તોત્રાદિ

શ્રી અર્બુદાચલસ્તુતિ : મુ. મ. શ્રી જયંતવિજયજી	૧
શ્રી સમાધિકુલક : આ. મ. શ્રી વિજયપદ્મસુરિજી	૩, ૮૬
શ્રી લોદ્રવા પાર્શ્વનાથાષ્ટક : મુ. મ. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી	૪૪
શ્રી જીરાપહ્લી પાર્શ્વનાથ સ્તવન : મુ. મ. શ્રી જયંતવિજયજી	૫૫
શ્રી દાણકુલક : આ. મ. શ્રી વિજયપદ્મસુરિજી	૯૧, ૧૭૬, ૨૧૫, ૨૨૧
શ્રી દેવચંદ્રકૃત સમેતશિખર સ્તવ : શ્રી ભંવરલાલજી નાહટા	૧૮૮
શ્રી સાધારણ જિન સ્તવન : મુ. મ. શ્રી કીર્તિભાગરજી	૨૬૧
પરમસુખદ્વાત્રિશિકા : મુ. મ. શ્રી જયંતવિજયજી	૨૬૫
શ્રી જીરાપહ્લીપાર્શ્વસ્તોત્ર : આ. મ. શ્રી વિજયયતીન્દ્રસુરિજી	૩૦૧, ૩૫૧
ચોવીશ જિન સ્તવનમાળા : શ્રી. સારાભાઈ મ. નવાય	૩૯૧, ૪૩૧ (ચાલુ)

તંત્રીની નાંધ

મંગળકામના	૨
સમિતિને સહાયતા	૨૬૨
સમિતિનો હિસાબ	૩૪૭
દીપોત્સવી અંક	૩૬૫

ચિત્ર

મહુડીની એક પ્રાચીન જૈન ધાતુપ્રતિમા	૧૧મા અંકમાં
------------------------------------	-------------

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નો ૧૫-૮-૪૧નો વધારો

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

નું

છઠ્ઠા વર્ષનું

વિષય-દર્શન

પ્રતિકર

‘ઝૂંચે વેઝૂલ’ અંગેનો પત્રવ્યવહાર : વ્યવસ્થાપક	૧૧૨
‘જૂનું મંદિર’ પ્રકરણનું સમાધાન : ”	૧૭૭
જૈનધર્મનો વિકૃત ઇતિહાસ : મુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી	૨૫૨
”	૨૭૬

સાહિત્ય

મૂલાચાર : મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	૬, ૫૮, ૧૨૬, ૧૮૩
વંટાકર્ણુ જૈન દેવ જણાતા નથી : શ્રી. લાલચંદ ભ. ગાંધી.	૧૧
તિલકમંજરી : મુ. મ. શ્રી. સુશીલવિજયજી	૭૭
તત્ત્વાર્થભાષ્ય ઔર અકલંક : શ્રી. જગદીશચન્દ્રજી જૈન	૧૫૫
આમ્યમાતા અને છક્કુરસ પ્રબંધ : શ્રી. રતિલાલ દી. દેસાઈ	૨૦૩
સ્વાદ્વાદની સર્વવ્યાપકતા (અભિપ્રાયો) : મુ. મ. શ્રી. સુશીલવિજયજી	૨૪૭
પદ્મપુરાણકી ઉત્પત્તિ : મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	૨૭૪
જૈનદષ્ટિએ ભૂગોળ-ખગોળ : પં. મ. શ્રી. ધર્મવિજયજી	૩૦૩, ૩૬૧ (સાહુ)
બિપાધ્યાય શ્રી. યશોવિજયજીકૃત ગ્રંથો : આ. મ. શ્રી. વિજયપદ્મસૂરિજી	૩૧૬
મહાપુરાણકા ઉદ્ગમ : મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	૩૩૫

(२)

छेदपीठ तथा सामायिक भाष्य :	”	३६४
हीरविजयसूरिण सभधी त्रलु सलज्जो : सु. म. श्री. न्यायविजयण		३६७
केटलाक ट्याओनी पुष्पिकाओ : सु. म. श्री. कान्तिसागरण		४१५
ऐतिहासिक दृष्टिसे प्राचीन जैन		
वाङ्मयका महत्व : श्री. भा. रं. कुलकर्णी		४१८
पक अलभ्य महत्वपूर्ण प्रति : श्री. अगरचन्दजी नाहटा		४२२

इतिहास, शिल्प, स्थापत्य

श्री काशी तीर्थविषयक संशोधन : श्री पन्नालालजी दुगड		४२
यालापुर : सु. म. श्री. कान्तिसागरण	४६, ७३, १०७, १५०	
जैनधर्मकी ऐतिहासिकता : सु. म. श्री ज्ञानसुन्दरजी		६७
‘पञ्चावमें जैनधर्म’ शीर्षक लेखमें संशोधन : श्री पन्नालालजी दुगड		८७
कतिपय संशोधन		१०४
आगमगच्छीय आचार्य परम्पराकी नामावली : श्री अगरचन्दजी नाहटा		१४०
श्री अर्जुनकल्प : श्री. अयालाल प्रे. शाह	१६६, २३२	
“मालपुराना केटलाक शिलालेखो” शीर्षक		
लेखमें संशोधन : श्री पन्नालालजी दुगड		२१६
केटलाक ऐतिहासिक पद्यो : सु. म. श्री. कान्तिसागरण	२४०, २६८	
बीकानेरके कुछ प्रतिमालेख : श्री हजारीमलजी बांठिया		२७३
मालपुराना वधु लेखो : सु. म. श्री. ज्ञानविजयण	२८०, ३७५	
महामहोपाध्याय श्री यशोविजयण (जवन) : आ. म. श्री. विजयपदसूरिण		२९३
इलोधी तीर्थ सभधी वधु प्रकाश : सु. म. श्री. न्यायविजयण		३१४
श्री कुटपाक तीर्थ : सु. म. श्री. ज्ञानविजयण	३३९, ३५३, ३६४, ४५९ (शालु)	
मे जैन युक्षो : श्री. नाथालाल छ. शाह		३४२
आंदनवाडाना प्रतिमालेखो : सु. म. श्री. जिनलदविजयण		३७२
काडियावाडमां जैनधर्मनी प्राचीनता : (जन्मभूमि’नो उतारो)		३९०
महुडीनी जैन प्रतिमाओ : सु. म. श्री. न्यायविजयण		४०७
अनकाछ टनकाछनी जैन युक्ष : श्री. नाथालाल छ. शाह		४२६
त्रलु प्राचीन जैन युक्षो :	”	४४४
महुडीनी मूर्तिओ जैन छे : श्री. हसमुअलाल धी. सांझिय		४४७

(3)

ચરિત્ર, કથા, વાર્ણન, ઉપદેશ

જ્ઞાનધર્મી વીરોનાં પરાક્રમ : શ્રી. મોહનલાલ દી. ચોકસી ૪, ૬૪, ૯૩, ૧૩૮,
૨૭૬, ૩૧૧, ૪૨૧, (ચાલુ)

શાહ અમરચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૨૭
ચંપાપુરીકલ્પ : શ્રી. અંબાલાલ પ્રે. શાહ	૩૨
હરિયાલી : મુ. મ. શ્રી. જ્ઞાનવિજયજી	૩૪
કરુણાસિન્ધુ : મુ. મ. શ્રી. સુશીલવિજયજી	૩૭
વૈભારગિરિકલ્પ તથા ઉજ્જયંત સ્તવ : શ્રી. અંબાલાલ પ્રે. શાહ	૬૧
શાહ કેશરીચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૭૦
જ્ઞાનેતર ગ્રંથોમાં અભક્ષ્યનો વિચાર : મુ. મ. શ્રી. રામવિજયજી	૧૨૬
પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ [કાવ્ય] : મુ. મ. શ્રી. લક્ષ્મીસાગરજી	૧૨૮
દશવિધ યતિધર્મ સ્વરૂપ : આ. મ. શ્રી. વિજયયતીન્દ્રસૂરિજી	૧૩૧
આષાઢભૂતિની અદ્ભુત વાર્તા : મુ. મ. સુશીલવિજયજી	૧૪૨
શાહ માણિકચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૧૪૭
બાર ભાવના : આ. મ. શ્રી. વિજયયતીન્દ્રસૂરિજી	૧૮૧
મહારાજ હિન્દુમલજી વૈદ : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૧૯૩
આપણી જ્ઞાનપરમો : શ્રી. કેસરીચંદ હીરાચંદ ઝવેરી	૨૧૦
તારાતંબોલવિષયક ઉલ્લેખ : શ્રી સાગરમલજી કોઠારી	૨૨૮
શાહ ફત્તેહચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૨૨૯
રાજકુમાર : રતિલાલ દી. દેસાઈ	૨૫૬
અષ્ટાપદ મહાતીર્થ કલ્પ, પ્રતિષ્ઠાન પત્તન કલ્પ	
અપાપાપુરી કલ્પ : શ્રી. અંબાલાલ પ્રે. શાહ	૨૮૫
પાપના પડઘા : શ્રી. રતિલાલ દી. દેસાઈ	૨૮૯
વસ્તુપાલ-તેજપાલ મંત્રીકલ્પ : મુ. મ. શ્રી. યશોભદ્રવિજયજી	૩૩૩
તૃષ્ણાનો જ્ય : શ્રી. રતિલાલ દી. દેસાઈ	૩૪૩
ધન્ય માતા ધન્ય પુત્ર :	૩૮૩
શાહ હુકુમચંદજી સુરાણા : શ્રી હજારીમલજી બાંઠિયા	૪૨૪
લક્ષ્મીચંદજી સુરાણા :	૪૪૦
પર્વાધિરાજ : મુ. મ. શ્રી. ચરણવિજયજી	૪૪૨
સંચિતિરાજ : મુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી

(૪)

તત્ત્વજ્ઞાન

જૈનદર્શનકા કર્મશાદ : આ. મ. શ્રી વિજયલલિતસુરિજી	૧૯, ૮૩, ૯૬, ૧૩૩
મોક્ષ અને તેતું સુખ : મુ. મ. શ્રી. ભદ્રંકરવિજયજી	૨૨
નિહ્નવવાદ : મુ. મ. શ્રી. ધુરધરવિજયજી (ક્રમાંક ૬૦થી ચાલુ)	
	૫૩, ૧૦૦, ૧૩૫, ૨૧૧, ૨૪૪, ૩૦૭, ૩૯૯, ૪૩૫ (ચાલુ)
આત્માતું સ્વરૂપ : મુ. મ. શ્રી. ભદ્રંકરવિજયજી	૧૮૯, ૨૨૪

સ્તુતિ-સ્તોત્રાદિ

શ્રી અર્બુદાચલસ્તુતિ : મુ. મ. શ્રી જયન્તવિજયજી	૧
શ્રી સમાધિકુલક : આ. મ. શ્રી વિજયપદ્મસુરિજી	૩, ૮૬
શ્રી લોદ્રવા પાર્શ્વનાથાષ્ટક : મુ. મ. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી	૪૪
શ્રી જીરાપહ્લી પાર્શ્વનાથ સ્તવન : મુ. મ. શ્રી જયન્તવિજયજી	૫૫
શ્રી દાણકુલક : આ. મ. શ્રી વિજયપદ્મસુરિજી	૯૧, ૧૭૬, ૨૧૫, ૨૨૧
શ્રી દેવચંદ્રકૃત સમેતશિખર સ્તવ : શ્રી ભંવરલાલજી નાહટા	૧૮૮
શ્રી સાધારણ જિન સ્તવન : મુ. મ. શ્રી કીર્તિલાગરજી	૨૬૧
પરમસુખદ્વાત્રિશિકા : મુ. મ. શ્રી જયન્તવિજયજી	૨૬૫
શ્રી જીરાપહ્લીપાર્શ્વસ્તોત્ર : આ. મ. શ્રી વિજયયતીન્દ્રસુરિજી	૩૦૧, ૩૫૧
ચોવીશ જિન સ્તવનમાળા : શ્રી. સારાભાઈ મ. નવાય	૩૯૧, ૪૩૧ (ચાલુ)

તંત્રીની નાંધ

મંગળકામના	૨
સમિતિને સહાયતા	૨૬૨
સમિતિનો હિસાબ	૩૪૭
દીપોત્સવી અંક	૩૬૫

ચિત્ર

મહુડીની એક પ્રાચીન જૈન ધાતુપ્રતિમા	૧૧મા અંકમાં
------------------------------------	-------------

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નો આગામી અંક

દીપોત્સવી અંક

તરીકે દળદાર અને સચિત્ર બહાર પડશે.

—એમાં—

શ્રી. દેવર્ષિગણિ ક્ષમાશ્રમણ પછીથી તે કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય સુધીનો એટલે કે વીરનિ. સં. ૧૦૦૦થી વીરનિ. સં. ૧૭૦૦ (વિક્રમ સં. ૫૩૦થી વિ. સં. ૧૨૩૦) સુધીનો સાતસો વર્ષનો જૈન ઇતિહાસ આવશે.

—એ અંક માટે—

- * આપ ગ્રાહક ન હો તો ગ્રાહક બનશો!
- * આપ ગ્રાહક હો તો ખીલને ગ્રાહક બનાવશો!
- * વિશેષાંકની યોજના મુજબ લેખો, ચિત્રો આદિ મોકલશો!

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિંગલાઇની વાડી, ઘીકંટા રોડ, અમદાવાદ.

સ મા ચાર

અંગનશલાકા તથા પ્રતિષ્ઠા—વેરાવળમાં શેઠ સોમચંદ મૂળચંદે અંધાવેદ્ય નવા શિખરઅંધી દેરાસરમાં પૂજ્ય આ. મ. શ્રી વિજયમોહનસુરિજી મહારાજ આદિની નિત્રામાં શ્રાવણ સુદિ આદમે અંગનશલાકા તથા શુદિ ૧૦ પ્રતિષ્ઠા થઈ.

પ્રતિષ્ઠા—યાદગિરિ (નિઝામ રાજ્ય)માં અષાડ વદિ ૧૩ પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી.

દીક્ષા—(૧) સાંગલીમાં અષાડ શુદિ ૧૦ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયપ્રેમ-સુરીશ્વરજી મહારાજે દાંતરાઇ (મારવાડ)ના ભાઇશ્રી રૂપચંદભાઈને દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુ શ્રી. મોક્ષાનંદવિજયજી રાખીને તેમને મુ. શ્રી. ભાનુવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા. (૨) વીજાપુર (ગુજરાત)માં જેઠ વદિ ૧૧ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી કીર્તિ સાગરસુરિજીએ એક ભાઇને દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુ શ્રી. ચંદનસાગરજી રાખવામાં આવ્યું.

સ્વીકાર

કરુણરસકદંબક-લંહ-૧ (પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃતનો સંગ્રહ-ટિપ્પણ આદિયુક્ત) સમ્પાદક ઉ. મ. શ્રી. કસ્તુરવિજયજી ગણિ, પ્રકાશક-શેઠ જીવણભાઈ ઊંટાલાલ, ડોસીવાડાની પોળ, અમદાવાદ. મૂલ્ય દોઢ રૂપિયો.

Shri Jaina Satya Prakasha

Regd. No. B. 3801

અડધી કિંમતે મળશે

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નો

શ્રી મહાવીર નિર્વાણુ વિશેષાંક

ભ. મહાવીર સ્વામીના જીવન સંબંધી વિદ્વાનોએ લખેલા
અનેક લેખોથી સમૃદ્ધ ૩૫૦ પાનાનો દળદાર અંક

મૂળ કિંમત બાર આના

ઘટાડેલી કિંમત છ આના

[ટપાલ ખર્ચ એક આનો વધુ]

લગવાન મહાવીરસ્વામીનું

ત્રિરંગી ચિત્ર

કળા અને શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ સર્વાંગ સુંદર ચિત્ર
૧૪" x ૧૦"ની સાઈઝ, સોનેરી બોર્ડર

મૂળ કિંમત આઠ આના

ઘટાડેલી કિંમત ચાર આના

[ટપાલ ખર્ચ દોઢ આનો વધુ]

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ

જેશિંગબાઇની વાડી, ઘીકાંટા-અમદાવાદ.

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA

સંસ્કૃત શિક્ષણ સંસ્થા, અમદાવાદ